

РЕПУБЛИКА СРБИЈА

Одговори Републике Србије на Упитник Европске комисије против расизма и нетолеранције Савета Европе (ЕКРИ) у оквиру VI циклуса мониторинга

Београд, јануар 2023. године

I ОБЛАСТ - ЕФЕКТИВНА ЈЕДНАКОСТ И ПРИСТУП ПРАВИМА

A. Тела за равноправност

Погледајте Општу препоруку бр. 2 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о телима за равноправност за борбу против расизма и нетрпељивости на националном нивоу

1. **Да ли је ваша земља успоставила тело за равноправност (независну институцију за људска права која има задатак да се бори против расизма и нетолеранције) које покрива цео приватни и јавни сектор? Уколико постоји више од једног таквог тела, питања у овом одељку се односе на сва тела.**

У Републици Србији од 2010. године функционише институција Повереника за заштиту равноправности, као самостални независни државни са задатком да спречи све видове, облике и случајеве дискриминације, да врши заштиту равноправности физичких и правних лица у свим областима друштвених односа, да врши надзор над применом прописа о забрани дискриминације, као и да унапређује остваривање и заштиту равноправности.

2. **Ако јесте, да ли је успостављено уставном одредбом или парламентарним законодавством?**

Повереник за заштиту равноправности упостављен је 2009. године, Законом о забрани дискриминације¹.

3. **Да ли је тело за равноправност у потпуности независно, односно основано као посебан правни субјект ван извршне и законодавне власти?**

Да, Повереник за заштиту равноправности је установљен као самосталан државни орган, независан у обављању послова дефинисаних законом.

4. **Да ли тело за равноправност има следеће функције и надлежности:**

- (i) **унапређивање и постизање једнакости** - ДА
- (ii) **спречавање и елиминисање дискриминације и нетолеранције** - ДА
- (iii) **унапређивање разноликости и добрих односа између различитих група у друштву** - ДА
- (iv) **спровођење истраге** - НЕ
- (v) **спровођење истраживања** – ДА (члан 33. тачка 11. Закона о забрани дискриминације)
- (vi) **подизање свести, развијање стандарда и подржавање добре праксе** – ДА (члан 33. тачке 5, 8 и 10. Закона о забрани дискриминације)
- (vii) **давање препорука** – ДА (члан 33. тачке 2. и 9. Закона о забрани дискриминације)

¹ „Сл. гласник РС”, бр. 22/09 и 52/21

- (viii) **доприношење креирању законодавства и политике** – ДА (члан 33. тачка 7. Закона о забрани дискриминације)
- (ix) **примање жалби и пружање личне подршке правних савета и помоћи људима који су суочени са дискриминацијом или нетолеранцијом** – ДА (члан 33. тачка 1. Закона о забрани дискриминације)
- (x) **омогућавање поступака мирења** – ДА (члан 38. Закона о забрани дискриминације)
- (xi) **пружање правног заступања људима који су изложени дискриминацији или нетолеранцији** - НЕ
- (xii) **вођење стратешке парнице и изношење случаја пред институције и судове** – ДА (члан 46. Закона о забрани дискриминације)
- (xiii) **прибављање доказа?** ДА (члан 37. став 2. Закона о забрани дискриминације)

5. Да ли има додатне надлежности за испитивање, саслушање, мирење и одлучивање о жалбама на дискриминацију?

Да, чланом 37. Закона о забрани дискриминације Повереник утврђује чињенично стање увидом у све доказе који су од значаја за поступање и одлучивање и узимањем изјаве од подносиоца притужбе, лица против којег је притужба поднета, као и других лица. Такође, Повереник у току поступка доношења мишљења, може предложити спровођење поступка преговарања (мирења) ради постизања споразума, у складу са законом којим се уређује поступак посредовања у решавању спорова, у складу са чланом 38. Закона о забрани дискриминације. Овај поступак је бесплатан за подносиоца притужбе пред Повереником.

6. Да ли тело за равноправност одлучује независно о својој унутрашњој структури, управљању својим буџетом и запошљавању и распоређивању особља?

Да, чланом 32. Закона о забрани дискриминације, Повереник за заштиту равноправности доноси акт којим уређује организацију и рад своје стручне службе, на који сагласност даје Народна скупштина, која врши и избор Повереника. Помоћнике Повереника распоређује Повереник. Такође, Повереник самостално одлучује о пријему лица у радни однос у стручну службу, у складу са прописима о радним односима у државним органима. Финансијска средства потребна за рад Повереника обезбеђују се у буџету Републике Србије, на предлог Повереника. Повереник има право и на накнаду трошкова произишких из његовог рада. У складу са чланом 34. Закона о забрани дискриминације Повереник доноси Пословник о свом раду.

7. Да ли тело за равноправност има довољно средстава и особља да све своје функције спроводи са стварним утицајем?

Акционим планом за преговарачко поглавље 23, у процесу придруживања Републике Србије Европској унији предвиђено је јачање капацитета Повереника за заштиту равноправности у складу са постојећом систематизацијом радних места, односно даљим континуираним запошљавањем нових запослених. Повереник је приликом давања мишљења на нацрт Закона о буџету Републике Србије за 2023. годину поднео захтев за додатна средства за запошљавање осам нових запослених.

8. Да ли тело за равноправност има право да самостално даје изјаве и објављује извештаје?

Да, у складу са Законом о забрани дискриминације, члан 33. став 1. тачка 6. Повереник за равноправности упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, док у складу чланом 33. тачка 5. Повереник подноси годишњи и посебан извештај Народној скупштини о стању у области заштите равноправности

9. Да ли постоје заштитне мере за заштиту независности особа које воде тело за равноправност?

Да, у складу са чланом 31. став 2. Закона о забрани дискриминације Повереник ужива имунитет који уживају народни посланици у Народној скупштини, а у складу са чланом 32. Повереник као орган који руководи институцијом има стручну службу која му помаже у вршењу његових надлежности, доноси акт на који сагласност даје Народна скупштина којим уређује организацију и рад своје стручне службе, има три помоћника које сам распоређује, бира једног од помоћника који ће га замењивати у случају његове одсутности или спречености да обавља послове, самостално одлучује у складу са законом о пријему лица у радни однос у стручну службу руковођен потребом професионалног и делотворног вршења своје надлежности.

10. Да ли је тело за равноправност лако доступно појединцима и групама које се суочавају са дискриминацијом или нетолеранцијом?

Да, у складу са чланом 35. Закона о забрани дискриминације, лице које сматра да је претрпело дискриминацију подноси Поверенику притужбу писмено или, изузетно, усмено у записник, без обавезе плаћања таксе или друге накнаде. У име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Удружење или организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у име групе лица чије је право повређено и без сагласности појединаца који чине ту групу, уколико се повреда односи на неодређени број лица друштвене групе које повезује неко лично својство из члана 2. став 1. тачка 1) овог закона.

У име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети и инспекција у складу са законом којим се уређује област инспекцијског надзора.

11. **Који су главни доприноси тела за равноправност спречавању и борби против дискриминације и нетолеранције?**

По препорукама Повереника за заштиту равноправности датим кроз мишљења у појединачним случајевима, као и по препорукама мера за остваривање равноправности датим органима јавне власти и другим физичким и правним лицима се у највећој мери поступа. Тако је, примера ради, по препорукама мера у конкретним случајевима током 2021. године поступљено у 95,2% док је по препорукама мера исте године поступљено у 88,4% случајева. Такође, и немали број иницијатива у погледу унапређења положаја друштвених група које су у већем ризику од дискриминације је прихваћен, било изменама појединих аката, било доношењем нових.

12. **Молимо Вас да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ЕСРИ у свом извештају у петом циклусу у вези са телом за равноправност Ваше земље.**

12.1. (17) ЕКРПИ препоручује да органи власти Републике Србије дају Поверенику за заштиту равноправности овлашћење за покретање поступака по службеној дужности и овлашћење да наложи достављање докумената и других елемената и да исте одузме.

Током 2021. године усвојен је Закон о изменама и допунама закона о забрани дискриминације, међутим, овлашћење Поверенику за поступање по службеној дужности није било предмет овог закона.

Б. Инклузивно образовање

Погледајте Општу препоруку бр. 10. Европске комисије против расизма и нетолеранције (ЕСРИ) о борби против расизма и расне дискриминације у (и) кроз школско и предшколско образовање.

13. **Које су промене начињене у законима у области образовања и у образовним политикама Ваше земље како би се решила искљученост и маргинализација кроз инклузивно образовање на предшколском, основном, средњем и вишем нивоу образовања (погледати одељак II Опште препоруке бр. 10)?**

Стратегијом развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године, као и претходној (до 2020.г.), превенција осипања из образовног система препозната је као једна од приоритетних области деловања у обезбеђивању квалитетног образовања за све, у којој су дефинисане и мере за спречавање осипања деце и ученика из школовања.

Школе примењују систем за рану идентификацију и реаговање у циљу спречавања осипања из образовног система, по протоколу који је дизајниран на локалном нивоу

за спречавање осипања из образовања који повезује школу са центром за социјални рад, интересорним комисијама, здравственим центрима, судијама за прекршаје, локалним самоуправама и другим релевантним механизмима и партнерима на локалу (координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствене медијаторке).

У протеклом периоду ступили су на снагу прописи којима се унапређује инклузивно образовање:

- *Правилник о ресурсном центру*²;
- *Правилник о начину прилагођавања уџбеника*³;
- *Правилник о педагошком асистенту и андрагошком асистенту*⁴;
- *Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план (ИОП), његову примену и вредновање*⁵;
- *Правилник о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету, ученику и одраслом*⁶;
- *Правилник о ближим условима за остваривање и начин осигурања квалитета и вредновања наставе код куће за ученике основне школе*⁷;
- *Правилник о стандардима компетенција за професију стручног сарадника у предшколској установи и његовог професионалног развоја*⁸.

Министарство надлежно за образовање прати квалитет инклузивног образовања на основу следећих критеријума: обухват деце предуниверзитетским образовањем, квалитет, релевантност, ефикасност, дискриминација и контекстуални фактори (правни и стратешки оквир и законске промене), национални и локални институционални оквир, капацитети образовно-васпитних установа, праћење и финансирање. Према подацима Министарства просвете у школама за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом и одељењима за образовање ученика са сметњама у развоју и инвалидитетом, у редовним школама се уочава тренд смањивања броја ученика. У школској 2020/2021. године уписано је 515 ученика мање у односу на 2018/2019. годину. Са друге стране континуирано се повећава број ученика који се образују по индивидуалном образовном плану (у даљем тексту: ИОП) у редовним основним и средњим школама. У основним школама се у 2020/21. години по ИОП1 образовало 8890 ученика, по ИОП2 5435 ученика, а у средњим школама по ИОП1 образује се 494, а по ИОП2 1699 ученика.

Инклузивно образовање у великој мери остварује међуресорно, кроз финансирање, координацију и спровођење мера на локалном нивоу. За унапређивање инклузивног

² „Сл. гласник РС”, бр. 80/21

³ „Сл. гласник РС”, бр. 21/20

⁴ „Службени гласник РС” – Просветни гласник”, бр. 87/19

⁵ „Сл. гласник РС”, бр. 74/18

⁶ „Сл. гласник РС”, бр. 80/18

⁷ „Сл. гласник РС”, број 109/20

⁸ „Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр.3/21

образовања и јединице локалне самоуправе имају важне надлежности које се тичу улагања у инфраструктуру и у професионални развој запослених. Конкретно, обезбеђивање приступачности налази се управо у надлежности ЈЛС. У току 2021. године, Влада Републике Србије формирала је *Међуресорну радну групу за креирање и спровођење оперативног плана за приступачност за 2020-2024. године*. Приступачност образовних установа се побољшава из године у годину и све је већи број објеката у којима су уклоњене архитектонске препреке. Додатно, применом информационо комуникационих технологија у настави, залагањем за примену средстава асистивне технологије и обезбеђивањем прилагођених уџбеника, Министарство надлежно за образовање континуирано ради на унапређивању комуникационе приступачности.

Заштитник грађана истиче да је пуно остваривање права детета са сметњама у развоју на квалитетно и доступно образовање није могуће без прецизног уређења рада, финансирања и контроле рада интерресорних комисија, мера додатне подршке и начина њиховог остваривања и финансирања, као и обавеза и одговорности надлежних органа и увођења механизма контроле и праћења ефеката. Број стручних сарадника (психолога педагога, педагошких асистената, дефектолога и др.) у школама мора бити довољан за успостављање и развијање услуга додатне подршке деци и ученицима. Број ученика у одељењима превелики је за спровођење образовног процеса заснованог на индивидуализованом приступу и уважавању потреба сваког детета и ученика. Приступачност објеката установа образовања и васпитања је још увек на рудиментарном нивоу. Такође, потребно је обезбедити праћење ефеката и евалуацију пружених услуга које је препоручила Интерресорна комисија. Услуге додатне подршке је потребно додатно развијати.

Један од кључних проблема на које указује Заштитник грађана је обухват деце образовањем, као и да се и даље значајан број деце уписује у тзв. специјалне школе, као и да је међу децом у специјалним школама неоправдано велик број деце припадника ромске мањине и деце из маргинализованих група. Потребно је предузети адекватне мере и активности како би се повећао обухват деце на раном узрасту предшколским образовањем.

Систем образовања дао је брз одговор на кризу изазвану пандемијом COVID-19. Током учења на даљину подршка ученицима је пружена кроз мере индивидуализације и набавку опреме у сарадњи са различитим донаторима. Уз подршку Ромског образовног фонда и Фондације за отворено друштво обезбеђено је и подељено 550 ИТ уређаја школама у којима се образују ученици ромске националности, а који нису имали потребну ИТ опрему за праћење наставе на даљину. Кроз пројекат "Премошћавање дигиталног јаза за најугроженију децу" који реализују Министарство задужено за образовање и УНИЦЕФ уз финансијску подршку ЕУ, обезбеђено је преко 2000 уређаја за 30 најугроженијих школа у којима се образују ромски ученици, као и за педагошке асистенте са циљем унапређивања

приступа учењу на даљину за ромске ученике. Пројектом су обезбеђена средства за школе (5.000 евра) за формирање Клуба за учење у којима ученици имају услове за онлајн учење. Једна од активности је и психо-социјална подршка у изабраним школама.

14. Да ли закони у области образовања и образовне политике ваше земље посебно предвиђају образовање о људским правима као саставни део наставног плана и програма:

- (i) на нивоу предшколског, основне и средње школе?**
- (ii) у стручном образовању и обуци?**
- (iii) у високом образовању?**
- (iv) у почетној обуци наставника и у њиховом континуираном професионалном развоју?**

„Образовање о људским правима“ саставни је део система образовања и васпитања, како у законодавном смислу, тако и кроз предметне и међупредметне компетенције, исходе, али и стручно усавршавање запослених у систему образовања.

Закон о основама система образовања и васпитања⁹ прописује поштовање људских права и права сваког детета, ученика и одраслог, као и уважавање људског достојанства. Међу циљевима образовања и васпитања налази се развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву. Сви наставници су у обавези да исходе и садржаје својих предмета повезују на такав начин да код ученика подстичу развој ове међупредметне компетенције. Посебно ове теме се обрађују на часовима одељенске заједнице, грађанског васпитања, социологије.

Акредитовани програми Завода за унапређење образовања и васпитања намењени за обуке наставника такође обухватају и ову област. Једна од приоритених области је (П1) Примена инклузивног и демократског приступа у васпитању и образовању у циљу обезбеђивања квалитетног образовања за све (индивидуализација и диференцијација, превенција осипања из образовања, пружање додатне образовне подршке ученицима из осетљивих група укључујући и подршку преласку ученика на следећи ниво образовања и васпитања, рад са даровитим ученицима) као и (П5) Јачање васпитне улоге установе/школе у правцу развоја интеркултуралног образовања, формирања вредносних ставова неопходних за живот и рад у савременом друштву.

Образовна реформа започела је током 2017. године са креирањем нових планова и програма наставе и учења за основно образовање и васпитање који су исходно оријентисани и треба да обезбеде развој међупредметних компетенција од којих је

⁹ „Службени гласник РС”, бр. 88 17, 27 /18 - др. закони, 10/19, 6 /20, 129 /21

једна „*Одговорно учешће у демократском друштву*“. Програмски садржаји који се односе на васпитања за демократију и грађанско друштво остварују се кроз наставни програм *Грађанско васпитање*. Овај предмет има статус обавезног изборног програма који се бира за сваку школску годину.

У Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника (за школску 2018/2019, 2019/2020. и 2020/2021. годину) се налази 35 програма имају за циљ унапређивање капацитета наставника и других стручних сарадника за деловање у области заштите од родно заснованог насиља и дискриминације. У области унапређивања компетенција за грађанске вредности налази се седам акредитованих програма. Посебно се издваја акредитовани програм/семинар „*Сви наши идентитети*” који је похађало 140 наставника (128 жена).

У новом Каталогу програма сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника¹⁰ (за школску 2021/2022, 2022/2023 и 2023/2024. годину) акредитовани су следећи програми: интеркултуралности (9), родне равноправности (2), дискриминације (7), учење о Холокаусту (6). У области образовања на језицима националних мањина има 58 програма на језицима националних мањина (ЗУОВ Каталог и Педагошки завод Војводине).

У образовном систему Републике Србије су прописане опште и међупредметне компетенције као најрелевантније за адекватну припрему ученика за активну партиципацију у друштву и целоживотно учење (дигитална компетенција, естетска компетенција, научити како се учи, комуникација, одговоран однос према животној средини, одговорно учешће у демократском друштву, предузетништво и усмереност према предузетништву, руковање подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, одговоран однос према свом здрављу).

У оквиру других наставних предмета уводе се исходи који се односе на поштовање родне равноправности, различитости и интер-културални дијалог.

Осим обавезног изборног предмета *Грађанско васпитање*, уведени су нови изборни програми за гимназију: *Појединац, група и друштво*, *Језик, медији и култура*, *Здравље и спорт*, *Образовање за одрживи развој*, *Уметност и дизајн*, *Примењене науке*, *Основи геополитике*, *Економија и бизнис*, *Религије и цивилизације*.

Заштитник грађана већ годинама указује да је потребно у образовни систем у већој мери укључити образовање о људским правима ради смањивања нетолеранције према рањивим друштвеним групама и разбијања предрасуда и стереотипа. Заштитник грађана у својим редовним годишњим извештајима понавља препоруку

¹⁰ <https://zuov-katalog.rs/>

да Министарство просвете треба да обезбеди обуке за запослене у образовно васпитним установама у циљу сензибилизације према ЛГБТИ особама.

15. Да ли су школе у обавези да у своје активности уврсте промовисање равноправности и борбу против расизма и ЛГБТИ фобије?

Закона о уџбеницама (члан 13.)¹¹ јасно се забрањује дискриминација у складу са законом којим се уређује забрана дискриминације.

Законом о основама система образовања и васпитања¹² као један од основних циљева образовања и васпитања прописан је развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, толеранције и уважавање различитости.

У оквиру годишњег програма заштите од насиља као и програма превенције дискриминације свака установа образовања и васпитања је у обавези да израђује конкретан *план превентивних активности* које обухватају и промовисање равноправности и борбу против расизма и ЛГБТИ фобије. Школе реализацију ових активности евалуирају кроз годишњи извештај о раду и реализацији поменутих програма.

Заштитник грађана више пута је указивао у својим годишњим извештајима и у мишљењу из 2015. године да је Закон о уџбеницима¹³ потребно додатно унапредити изменама којима би експлицитно били забрањени дискриминација на основу сексуалне оријентације и родног идентитета и садржаји којима се подстиче формирање предрасуда и стереотипа.¹⁴

16. Које су конкретне мере предузете за даље похађање и пуно учешће ученика из мањинских група, на равноправној основи, у школском систему?

Министарство просвете активно ради на унапређивању доступности и квалитета образовања за припаднике и припаднице националних мањина у Републици Србији, у потпуности поштујући међународне стандарде у овој области.

Закономима у области образовања омогућено је остваривање права на образовања на три начина:

- 1) целокупно образовање на српском језику уз могућност похађања изборног предмета/програма;
- 2) Матерњи језик/говор са елементима националне културе;

¹¹ „Службени гласник РС”, бр. 27/2018

¹² „Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27 /18- др. закони, 10/19, 6 /20, 129/21

¹³ „Службени гласник РС”, број 27/18.

¹⁴ Доступно на: <https://www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-11-11-34-45/3756-2015-03-26-08-07-55>

- 3) целокупно образовање на једном од осам језика националних мањина, уз обавезан наставни предмет *Српски као нематерњи језик и двојезично образовање на српском и језику националне мањине*. У предшколској установи такође је омогућено остваривање васпитно-образовног рада на једном од осам језика националне мањине.

Предуниверзитетско образовање:

- 1) за ученике припаднике националних мањина који се образују на српском језику омогућено је похађање 16 изборних програма Матерњи језик/говор са елементима националне културе: мађарски језик, босански језик, ромски језик, румунски језик, словачки језик, бугарски језик, хрватски језик, русински језик, буњевачки језик, влашки говор, македонски језик, украјински језик, чешки језик, албански језик и словеначки језик;
- 2) целокупно образовање на свом матерњем језику, уз обавезан наставни предмет *Српски као нематерњи језик*, похађају припадници осам националних мањина: албанске националне мањине, бошњачке, бугарске, мађарске, румунске, русинске, словачке и хрватске националне мањине;
- 3) двојезично образовање остварује се у једној основној школи на бугарском и српском језику.

У школској 2020/21. години наставу на језицима националних мањина похађало је укупно 45.683 ученика (32. 230 у основним школама и 13. 453 у средњим школама), односно 5,6% од укупног броја ученика.

Национални савети националних мањина активно учествују у информисању родитеља о важности изучавања матерњег језика и говора, као и у формирању група за овај изборни програм. У школској 2021/22. години овај изборни предмет похађа 13.863 ученика.

Уџбеници на језицима националних мањина за школску 2022/23.годину

Континуирано се обезбеђују бесплатни уџбеници, а за школску 2020/21. годину обезбеђено је 62.452 уџбеничке јединице из програма бесплатних уџбеника.

Ученицима који целокупну наставу похађају на једном од осам језика националне мањине (албанском, босанском, бугарском, мађарском, русинском, румунском, словачком и хрватском језику), као и ученицима који наставу прате на српском језику а похађају изборни програм *Матерњи језик/говор са елементима националне културе*, на располагању је укупно 1.011 уџбеничких

јединица(од којих је 547 објављено по реформисаним програмима наставе и учења и 24 јединице за обавезни предмет Српски као нематерњи језик у Каталогу уџбеника на језицима националних мањина за предшколску установу, основну и средњу школу за школску 2022/23. годину)¹⁵), као и у допуни каталога уџбеника на језицима националних мањина за предшколску установу, основну и средњу школу за школску 2022/23. годину¹⁶.

Са циљем унапређивања образовања на језицима националних мањина, Министарство надлежно за образовање за школску 2021/22. и 2022/23. годину ангажовало је укупно 23 саветника - спољних сарадника за унапређивање квалитета наставе на језицима националних мањина

Мере подршке ученицима ромске националне мањине:

Врши се афирмативни упис у предшколску установу и основну школу без докумената, као и мере афирмативне акције уписа у средње школе – од 2003/04. године до сада уписано је укупно 12.427 ученика (од тога 55% девојчица), а у високошколске установе 1.743 студента (51% девојака). У академској 2021/22. додељено је девет студентских кредита и 90 студентских стипендија.

Током школске 2019/20. године у основне школе на територији Републике Србије уписано је укупно 77 ученика, повратника по реадмисији (32 девојчице). С обзиром да основне школе афирмативно приступају решавању питања повратника по реадмисији, ови се ученици у већини случајева не региструју посебно, већ се примењују олакшане процедуре уписа и/или враћања у школу, затим се ангажује тим за претходну проверу знања и следи укључивање ученика у редовну наставу. Додатно, уколико се ученик врати током исте школске године, школа га не третира као новоуписаног ђака, већ остаје у истом разреду. Изменама Закона о систему образовања и васпитања за децу и ученике који су враћени у земљу на основу споразума о реадмисији, која не познају језик на коме се изводи образовно-васпитни рад или поједине програмске садржаје од значаја за наставак образовања и васпитања, установа организује учење српског као страног језика.

Ефекти мера подршке на унапређивање образовања ученика и студената ромске националности:

- ✓ предшколско васпитно образовање похађа 7,4% деце ромске националности узраста до 5 година (51м/49ж);

¹⁵ <https://mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2022/03/Katalog-udzbenika-na-jezicima-nacionalnih-manjina.pdf>

¹⁶ <https://mpn.gov.rs/prosveta/udzbenici/udzbenici-na-jezicima-nacionalnih-manjina.pdf>

- ✓ припремни предшколски програм 80% деце ромске националности(52м/48ж) што је повећање за 20% у односу на претходни извештајни период;
- ✓ основне школе уписује 85,4% деце ромске националности (49%м/51ж%), од којих је 80,8% похађало припремни предшколски програм, што је повећање за 15% у односу на претходни извештајни период ;
- ✓ Бруто стопа уписа у 8. разред основне школе је 62%, док је стопа завршавања основне школе 64%;
- ✓ Смањен је drop-out за 7%;
- ✓ Стопа преласка у средњу школу за ромске ученике износи 52,6%, док стопа завршавања средње школе износи 61% (повећање за 20%);
- ✓ Повећан је за 12 % упис девојчица ромске националности у средње школе и износи укупно 27% у односу на претходни извештајни период.

Изборни програм Ромски језик са елементима националне културе похађа у просеку 2.500 до 3.000 ученика у основним школама, а предаје 60 наставника. У Педагошком заводу Војводине акредитована је још једна обука за наставнике овог изборног програма.

Стипендирање као мера подршке образовању Рома

У последњих седам школских година укупно је додељено 6.533 стипендија ромским ученицима, од чега је 65% девојчица.

У школској 2021/2022. години одобрено је 1.114 стипендија ученицима ромске националности у средњим школама. Менторска подршка је значајан подстицај задржавању ученика у систему образовања, а ову врсту подршке ученицима пружа 150 ментора. Ромски образовни фонд у сарадњи са надлежним министарством, наставља да ради на унапређивању ове области.

Педагошки асистент (ПА) као мера подршке

У складу са Правилником о педагошком и андрагошком асистенту¹⁷ ангажовано је укупно 254 педагошких асистената и то 215 у основним школама, седам у средњим школама, 32 у предшколским установама. Педагошки асистенти су унапредили своја знања и вештине кроз похађање програма „Обуке за педагошког асистента за децу и ученике ромске националности којима је потребна додатна подршка у образовању“. Обука је бесплатно доступна и свим новоангажованим педагошким асистентима.

Мере за спречавање осипања из система образовања

Школе примењују систем за рану идентификацију и реаговање у циљу спречавања осипања из образовног система, по протоколу који је дизајниран на локалном нивоу за спречавање осипања из образовања који повезује школу са центром за социјални рад, интерресорним комисијама, здравственим центрима, судијама за

¹⁷ „Службени гласник РС”, бр. 87/19-258

прекршаје, локалним самоуправама и другим релевантним механизмима и партнерима на локалу (координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствене медијаторке). Са Заводом за вредновање квалитета образовања и васпитања креирано *Упутство за спречавање раног напуштања образовања са препорукама и предлозима мера за превенцију осипања*.

У периоду од 2019. до 2021. године акредитовано је 43 програма стручног усавршавања за наставнике а везано за област превенције напуштања образовања. Такође Министарство надлежно за образовање обезбеђује бесплатне уџбенике којима се пружа додатна подршка ученицима из социјално/материјално угрожених породица. Саветници-спољни сарадници.

Као подршка неформалном образовању и програмима који су од значаја за развој образовања надлежно Министарство сваке године расписује јавне конкурсе за удружења у области образовања. У последњих пет година подржано је више од 200 организација цивилног друштва којима је додељено око 70,000 евра буџетских средстава. За 2022. годину, подржано је четири програма којима се унапређује образовање ромске заједнице.

17. Да ли постоји систем за праћење и сузбијање расистичких и ЛГБТИ-фобичних инцидената у школи?

Заштитник грађана је 2022. године, у оквиру пројекта Савета Европе „*Промоција различитости и равноправности у Србији*“ уз подршку ЕУ, одржао обуку за 18 чланова Панела младих саветника Заштитника грађана о правима посебно осетљивих друштвених група а упознати су са правима ЛГБТИ особа и проблемима са којима се суочавају, као што су насиље и дискриминација. На основу прикупљених података биће израђен Посебан извештај о насиљу у школама са препорукама за унапређење, који ће бити упућен надлежним органима.

У установама образовања и васпитања забрањено је свако насиље и дискриминација (Закон о основама система образовања и васпитања, чл. 111. и 112.) Посебна пажња посвећује се превенцији дискриминације, а законска регулатива се континуирано унапређује у овој области, интензивније од 2016. године када је први пут донет *Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања*¹⁸, а затим и *Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности*¹⁹. Оба правилника уређују веома прецизно процедуре поступања установа образовања и васпитања у ситуацијама сумње или утврђеног дискриминаторног понашања између ученика, ученика и запосленог, између

¹⁸ <http://www.pravno-informacionisistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2016/22/1/reg>

¹⁹ <https://www.pravnoinformacionisistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2018/65/2/reg>

запослених, родитеља и других одраслих. Такође њима се уводе појмови хомофобија, трансфобија и друго, као и препознају тешки облици дискриминације.

Свака установа образовања и васпитања је у обавези да има формиран *Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања* и изради *годишњи програм превенције дискриминације*, поред годишњег програма заштите од насиља, злостављања и занемаривања.

18. Које активности су предузете да се наставно особље оспособи/ обучи за рад у мултикултуралном окружењу?

Стручно усавршавање у области образовања је континуирано и прописано законом, а једна од пет приоритетних области обавезне обуке наставника: стварање толерантне и недискриминативне средине за сваког појединца, као и превенција насиља, превенција дискриминације и инклузија деце из друштвено маргинализованих група. Теме којима се промовише толеранција, анти-дискриминација, одсуство насиља и грађанске вредности су континуиране теме које су део великог броја обука и других догађаја које организује систем образовања. У периоду од 2019. до 2021. године реализовано је 315 обука у овој области које су обухватиле 8.608 наставника и стручних сарадника.

Министарство надлежно за образовање је у сарадњи са партнерима реализовало низ пројеката и програма у оквиру којих су израђени различити ресурси за школе, а који се управо односе на превенцију дискриминације. На интернет презентацији Министарства доступне су публикације које се односе на превенцију дискриминације²⁰.

В. Илегални мигранти

Погледати Општу препоруку бр. 16 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о заштити илегално присутних миграната од дискриминације.

19. Да ли постоје доступни подаци о броју и животним условима ирегуларно присутних миграната?

Да је Република Србија отворена за прилив избеглица и миграната, говори у прилог чињеница да је од почетка мигрантске кризе (2016.г.) преко територије наше државе прошло око два милиона избеглица и миграната без икаквих већих инцидената.

У складу са потврђеним међународним уговорима о људским правима наша држава чини огромне напоре да свим мигрантима и избеглицама, без обзира на статус,

²⁰www.prosveta.gov.rs

током боравка у Републици Србији пружи адекватну заштиту и правовремене информације, обезбеди услове за задовољавање основних животних потреба, од смештаја који је одвојен и прилагођен за децу и жене, прилагођене исхране, здравствене и социјалне заштите, до психосоцијалне подршке, укључивања у систем образовања и васпитања, учење језика, радионице и сл.

Центри за социјални рад обезбеђују хитно старатељство и заштиту деци без пратње или деци одвојеној од родитеља. Деца без пратње, обично се смештају у посебно намењене прихватне центре и центре за азил, осим ако због одређених психолошких или физичких околности, центар за социјални рад (орган старатељства) не одлучи да би било најбоље да се упуте у неку од установа за смештај деце у систему социјалне заштите. За малолетнике без пратње постоје посебни центри, као и посебни центри за тражиоце азила.

Малолетници без пратње смештени у установама социјалне заштите и НВО прихватишћима на дан 22.11.2022.	
Назив установе/прихватишћа и локација	Број смештених корисника
Завод за васпитање деце и омладине Београд	5
Дом за децу „Јован Јовановић-Змај“, Београд	4
Завод за васпитање деце и омладине Ниш	3
НВО „Интеграцијска кућа Педро Арупе“, Београд	6
Укупно	18

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Комесаријат за избеглице и миграције (у даљем тексту: Комесаријат) обезбеђује прихват и збрињавање миграната и тражилаца азила у седам азилних и 12 прихватних центара широм Републике Србије, капацитета 6.000 места, уз могућност њиховог повећања коришћењем објеката намењених краћем задржавању у случају потребе (додатних 30%). Сви центри су отвореног типа. У објектима за смештај ирегуларних миграната у циљу обезбеђивања ургентног краткотрајног смештаја, води рачуна да услови смештаја испуњавају SFERA стандарде. Комесаријат редовно прикупља податке и прати потребе на терену у циљу благовременог планирања одговарајућих мера. *Индикатори квалитета смештаја* прате се редовно у сарадњи са УНХЦП-ом и јавно су доступни²¹.

²¹ Профили центара: http://www.kirs.gov.rs/wb-page.php?kat_id=206

О свим смештеним лицима Комесаријат води евиденције у складу са законом. Током 2022. године²², у свим азилним и прихватним центрима регистровано је укупно 108.096 лица. Највећи број миграната током 2022. ушао је са територије Северне Македоније (50,70%), Бугарске (32,74%), Албаније (7,92%), као и преко транзитне зоне Аеродрома „Никола Тесла“ (6,43%). Према узрасту и полу током 2022. године најзаступљенији су пунолетни мушкарци (91,96%), затим дечаки (4,06%), потом следе пунолетне жене (3,26%) и девојчице (0,72%). Најзаступљенијих пет држава порекла миграната регистрованих у свим азилним и прихватним центрима током 2022. године су: Авганистан (35,59%), Сирија (29,71%), Пакистан (13,44%), Мароко (5,63%) и Индија (4,26%).

Заштитник грађана указује да недостатак идентификационих исправа код већине миграната отежава утврђивање њихове старости, а тиме и остваривање права која из тога проистичу.

20. **Да ли су створене икакве ефикасне мере како би се осигурало да илегално присутни мигранти имају приступ: образовању, здравственој заштити, становању, социјалној заштити и помоћи, заштити на раду и правди?**

Устав Републике Србије²³ гарантује странцима сва права која имају и домаћи држављани, осим изборних права и права државе да законом уређује улазак и боравак странаца. Уставом је прописана забрана дискриминације и једнака заштита пред законом. Свако лице коме је неко људско право гарантовано Уставом ускраћено има право на судску заштиту и на уклањање последица насталих таквом радњом.

У Републици Србији се смештај у свим азилним и прихватним центрима обезбеђује без дискриминације по било ком основу, а нарочито по основу пола, расе, боје, националне припадности, друштвеног порекла, вероисповести, укључујући и правни статус (смештај се обезбеђује како тражиоцима азила, тако и лицима која још увек нису регулисала свој статус). Сви центри су отвореног типа.

Када је реч о стандардима прихвата, у свим центрима, без обзира на правни статус, обезбеђено је *превођење, неограничен приступ интернету, информације релевантне за права, обавезе и статусна питања, уз присуство обучених службеника у центрима*. У центрима је неограничено присуство UNHCR-а и ИОМ-а. Обезбеђена је и *бесплатна правна помоћ* од стране различитих међународних и невладиних организација. У сваком центру постоји простор опредељен за молитву и верску службу. У циљу психолошке подршке и социјане укључености, организују се *бројне радионице* са различитим уметничким и креативним активностима: сликање, грнчарија, израда предмета од дрвета, фотографије, шивење и слично. У

²²Подаци од 10.11.2022.г.

²³„Службени гласник РС”, број 98/06 и 115/21

складу са могућностима, организују се и *едукативни тренинзи* за аутомеханичаре, куваре, фризере, кројаче и друга занимања, за које се добијају сертификати.

Посебни објекти су намењени за смештај одраслих самаца, посебни за малолетна лица без пратње и посебни за породице, које се не раздвајају.

У оквиру инфраструктуре система социјалне заштите формиране су три организационе јединице за привремени боравак – смештај малолетних странаца без пратње одрасле одговорне особе и то при заводима за васпитање деце и младих у Београду и Нишу и Центру за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду. Смештајни капацитети ових радних јединица 25 места у Београду и 15 у Нишу. Центри за малолетне странце обезбеђују смештај и сву неопходну подршку за децу оба пола старости 10-18 год.

Као што је већ напоменуто *именовање старатеља за малолетника без пратње*, врши се по хитном поступку и обавезно од стране центра за социјални рад који је присутан у свим азилним и прихватним центрима. Приликом смештаја предузимају се све расположиве мере ради одржања јединства породице (укључујући и чланове шире породице, када је то могуће) и поштовања приватности лица. Сва деца рођена у транзиту су уписана у матичне књиге рођених.

Свим мигрантима, без обзира на правни статус, обезбеђена је здравствена заштита, на примарном, секундарном и терцијарном нивоу. Посебна брига пружа се мајкама и бебама, деци и репродуктивном здрављу. Успостављена је и редовна имунизација све деце. У зависности од броја лица смештених у центру и удаљености од објекта примарне здравствене заштите, здравствена заштита се обезбеђује у самом центру или у најближој здравственој установи. *Заштита менталног здравља и психолошка подршка* обезбеђена је од стране психолога присутних у свим центрима у складу са *Смерницама за заштиту и унапређење менталног здравља избеглица, тражилаца азила и миграната у Републици Србији* које су развијене у сарадњи са Светском здравственом организацијом. Радна група за заштиту и унапређење менталног здравља избеглица, тражилаца азила и миграната формирана је ради унапређења заштите менталног здравља и састајала се по потреби и интезивно је радила на решавању акутних и компликованих психоза међу лицима смештених у центрима.

Република Србија једна од првих земаља у свету која је мигрантску популацију укључила у програм имунизације, па током епидемије малих богиња није било забележених случајева обољевања код миграната, и готово целе 2020. године није било миграната и избеглица заражених корона вирусом.

Уважавајући начело најбољег интереса детета, свим малолетним мигрантима, независно од њиховог правног статуса омогућен је *приступ образовању*. Деца у

школи раде по прилагођеном програму, а у складу са стручним упутством за укључивање ученика избеглица у систем образовања и васпитања²⁴.

Министарство просвете уложило додатан напор да обезбеди ученицима мигрантима, тражиоцима азила и избеглицама доступно основно људско право на образовање. Током COVID - 19 кризе, ученицима који су похађали online часове у прихватним центрима школе достављају штампани материјал, комуникација се одвија путем вибера, google учионица, уз подршку колега из прихватних центара. Системом образовања је обухваћено је 85% мигрантске популације школског узраста који су смештени у прихватним и центрима за азил у Републици Србији. Обучено је 4000 запослених у систему образовања са циљем доприноса одрживој интеграцији деце и ученика миграната; школама је обезбеђено 10 малих грантова; израђено преко 3.000 индивидуалних планова подршке за ученике мигранте; 115 планова подршке на нивоу школе; одржано преко 10.000 допунских часова, обезбеђено више од 1000 ужина, 1550 комада одеће и обуће; 500 радионица са свим ученицима на теме: интеркултуралност, толеранција, другарство, упознавање са културом ученика миграната, антидискриминација, ненасилне комуникације, развијање емпатије и пружање подршке ученицима мигрантима“.

Обезбеђена је подршка у превозу деце од центара до образовних установа. Ученицима који похађају online часове у прихватним центрима школе достављају штампани материја, комуникација се одвија путем вибера, google учионица, уз подршку колега из прихватних центара.

Школе преводе на матерње језике садржаје из различитих наставних предмета. Преведени садржаји достављају се школама а континуирано се објављују на сајту <https://remis.rs/>.

Више информација о образовању ученика миграната/избеглица можете погледати у оквиру одговора на питања 38.

Према Закону о социјалној заштити корисници социјалне заштите су држављани Републике Србије, као и страни држављани и лица без држављанства у складу законом и међународним уговорима. Социјална помоћ за лица која траже, односно којима је одобрен азил уређена је *Правилником о социјалној помоћи за лица која траже, односно којима је одобрен азил*.

Систем социјалне заштите Србије је од почетка мигрантске кризе пружио подршку десетинама хиљада корисника, са преко 100.000 различитих интервенција и пружио смештај у установама социјалне заштите за нешто више од 1.000 малолетника без родитељске/старатељске пратње. Стандардне оперативне процедуре и модел

²⁴ <https://mpn.gov.rs/vesti/strucno-uputstvo-za-ukljucivanje-ucenika-izbeglicatrazilaca-azila-u-sistemobrazovanja-i-vaspitanja>

професионалног старатељства 2019. године препознати су од Савета Европе као пример добре праксе у заштити деце у контексту миграција.

Ирегуларни мигранти немају право на рад у Републици Србији у складу са националним законодавством.

Д. ЛГБТИ једнакост

Погледати публикацију Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о ЛГБТИ питањима.

21. **Наведите све политике за промовисање ЛГБТИ равноправности и за спречавање и борбу против дискриминације ЛГБТИ особа, посебно у областима законодавства; стратегија и акционих планова; пружања информација и помоћи младим ЛГБТИ особама; образовања; запошљавања; здравствене заштите и интеракције и односа између власти (као што су полиција, образовне и здравствене установе) и ЛГБТИ особа.**

Законом о изменама и допунама Закона о матичним књигама²⁵, који је на снагу ступио 2019. године омогућено је да се у матичну књигу рођених евидентира податак о промени пола.

У претходне две године Република Србија је значајно унапредила нормативни оквир у области антидискриминације, а којим се посредно утиче на унапређење положаја ЛГБТИ особа. У 2021. години, усвојени су Закон о родној равноправности²⁶ и Закон о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације²⁷ (оба усаглашена са правом ЕУ и међународним стандардима у области људских права и садрже одредбе којом се експлицитно забрањује дискриминација на основу сексуалне оријентације, као и дискриминација интерсекс особа, односно забрањена је дискриминација на основу пола, полних карактеристика и рода).

У складу са позитивноправним прописима који важе у Републици Србији, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог у широком консултативном процесу израдило је *Нацрт закона о истополним заједницама*. У раду Посебне радне групе за израду Нацрта закона поред представника министарстава, институција, независних државних органа учествовале организације цивилног друштва које се баве правима и положајем ЛГБТИ особа (Да се зна, Егал, Гетен, Лабрис, Регионални Инфо Центар, ИДЕАС). Нацртом закона регулисан је читав корпус права која партнери регистроване и нерегистроване заједнице могу по основу заједнице живота да остварују (наследна права, права из социјалног,

²⁵ „Службени гласник РС”, бр. 47/18

²⁶ „Службени гласник РС”, бр. 52/21

²⁷ „Службени гласник РС”, бр. 52/21

здравственог и пензионог осигурања, пореске олакшице, статусна питања, права на издржавање, одређена права у вези са децом у таквој заједници и друго). Нацрт је, са свим мишљењима и образложењима упућен Влади Републике Србије у априлу месецу 2021. године. Текст Нацрта закона је усаглашен са мишљењем Савета Европе.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог је додатно, без обзира што је Влада била у техничком мандату, у јуну и јулу месецу 2022. године, организовало два округла стола са организацијама цивилног друштва, које се баве људским правима, у циљу консултација у вези са унапређењем правног оквира у области права ЛГБТИ+ особа, као и на тему уређења правне регулативе у вези са питањима родног идентитета.

Такође и Законом о раду²⁸, Законом о државним службеницима²⁹, Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом³⁰, Законом о младима, Законом о јавном информисању и медијима³¹, Законом о спорту³² као и законима из области образовања, здравствене заштите и правосуђа забрањује се дискриминација и промовишу начела равноправности.

Током 2021. и 2022. године унапређен је и стратешки оквир, усвојене су: *Стратегија за родну равноправност*; *Стратегија за стварање подстицајног окружења за развој цивилног друштва*; *Стратегија за превенцију и заштиту од дискриминације*, *Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији*, уз пратеће двогодишње акционе планове. Све стратегије предвиђају период примене до 2030. године, у складу са Агендом 2030 и Циљевима одрживог развоја.

Национална Стратегија за младе до 2025. године препознаје ЛГБТИ особе као једну од друштвених група која је више изложена дискриминацији.

Започет је процес израде Стратегије људских права, чији су основни циљеви системско и континуирано праћење стања људских права и предузимање мера за унапређивање и достизање међународних УН стандарда, затим развијање културе људских права, са посебним акцентом на принципу *Leave no one behind* – LNOB из Агенде 2030, као и на међугенерациској солидарности и и улози бизнис сектора.

Република Србија се гласањем за усвајање Агенде 2030 УН-а обавезала на пуну примену *Leave no one behind* - LNOB принципа, који је гаранција да и најугроженије и највише искључене групе буду препознате и укључене. Имајући то у виду, израђен је Инструмент за примену LNOB принципа у националном правном

²⁸ „Службени гласник РС”, бр. 24/05...и 95/18 - аутентично тумачење

²⁹ „Службени гласник РС”, бр. 79/05 ...и 142/ 22.

³⁰ „Службени гласник РС”, бр. 33/06, 13/16

³¹ „Службени гласник РС”, бр. 83/14, 58/15 и 12/19 – аутентично тумачење

³² „Службени гласник РС”, бр. 10/16

оквиру, чиме је Република Србија постала прва држава која прилагодила LNOB принцип свом нормативном оквиру чиме ће се створити услови за његову ефикасну примену и уношење у будућа законска и стратешка документа. Документ је јавно представљен на конференцији 22. септембра 2022. године.

Министарство унутрашњих послова већ дужи низ година предузима активности на унапређењу комуникације и сарадње полиције са мањинским, маргинализованим и социјално осетљивим групама, без обзира на било који вид различитости, развоју полицијске етике и обуке, унапређењу безбедносне заштите особа различите сексуалне оријентације, јачању одговорности и законитости у раду полицијских службеника.

У фебруару 2014. године донет је *Акциони план за унапређење рада и сарадње полиције са представницима и удружењима сексуално различитих особа*, у циљу развоја и унапређења рада полиције у заједници, посебно у делу развоја обуке, деловања и сарадње полицијских службеника са представницима ЛГБТИ удружења.

Полицијски службеници поступају у складу са *Законом о полицији* који експлицитно забрањује дискриминацију на основу пола, рода и родног идентитета. Такође, Законом је прописао да полиција развија професионалне капацитете и компетенције и етику полицијских службеника за друштвено одговорно деловање полицијске службе уз пуно поштовање људских и мањинских права и слобода и заштиту свих рањивих група.

Поред Закона о полицији, поступање полицијских службеника је регулисано и низом подзаконских аката, између осталих, *Кодексом полицијске етике*.

У оквиру Министарства унутрашњих послова делују *официри за везу са ЛГБТИ* особама, који континуирано пролазе обуке у области људских права и забране дискриминације, поступања према ЛГБТИ особама и сл.

Параде поноса и све пратеће манифестације одржавале су се претодних осам година без већих инцидената. Такође, Међународни дан против хомофобије обележава се успешно из године у годину не само у Београду, већ и у Нишу, Новом Саду, Новом Пазару, Суботици, Панчеву, Крагујевцу, Краљеву, Зрењанину, Суботици, Шапцу, Нишу и Врању.

У септембру 2022. године је у Београду одржан и EURO Прајд, у оквиру којег је реализовано више од 130 различитих догађаја, од конференција и панела о људским правима на којима су учествовали и председница Владе Републике Србије, министри, други функционери, затим културно уметнички догађаји, позоришне представе, концерти, изложбе и слично.

Уз подршку Министарства за људска права организацији ИДЕАС у фебруару 2021. године организован тродневни форум GAME CHANGERS CONFERENCE (#GCC) – IN PURSUIT OF BALANCE о будућности социјалних и економских права са фокусом на улогу бизнис сектора у унапређењу различитости и инклузије са посебним фокусом на ЛГБТИ+ особе, а у октобру месецу 2022. године одржан конститутиван састанак Привредне алијансе за једнакост (Equality Business Alliance) као формални механизам сарадње компанија по питању економске интеграције ЛГБТQИ+особа. .

У области заштите права ЛГБТИ особа, а на препоруку Заштитника грађана, Републички фонд за здравствено осигурање је на листу лекова који се издају на лекарски рецепт уврстио лекове за успостављање одговарајућег хормонског статуса транс особа.

У установама образовања и васпитања забрањено је свако насиље и дискриминација у складу Законом о основама система образовања и васпитања³³ (чл. 111 и 112 а Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање³⁴ као и Правилником о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања³⁵ и Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности³⁶су детаљно уређене процедуре за поступање у ситуацијама сумње или сазнања о насиљу и дискриминацији укључујући и насиље/дискриминацију на основу припадности раси и сексуалној оријентацији. На сајту Министарства просвете налазе се бројни едукативни ресурси за установе у циљу унапређивања превентивног рада³⁷

Уважавајући ставове Заштитника грађана да Правилник о ближим условима, критеријумима и начину избора, тестирања и процене даваоца репродуктивних ћелија и ембриона³⁸ садржи одредбе које нису у складу са усвојеним стандардима остваривања људских права и недискриминације када је реч о ЛГБТИ особама, Управа за биомедицину Министарства здравља је Влади предложила измену спорних одредаба Правилника којима се крше права ЛГБТИ особа чије је измене³⁹ Влада усвојила 2021. године.

У складу са више пута поновљеним препорукама Заштитника грађана указује да је потребно извршити измене и допуне Закона о полицији⁴⁰ којима би била забрањена

³³ „Службени гласник РС”, бр. 88/17, 27/18 - др. закон, 10/19, 6/20 и 129/21

³⁴ „Службени гласник РС”, бр. 46/19 и 104/20)

³⁵ „Службени гласник РС”, бр. 22/16

³⁶ „Службени гласник РС”, бр. 65/18

³⁷ <https://mnp.gov.rs/kategorija/publikacije>

³⁸ „Сл., Службени гласник РС”, ужбени гласник РС”, бр. 27/19.

³⁹ „Службени гласник РС”, бр. 27/19 и 41/21

⁴⁰ „Службени гласник РС”, бр. 6/16, 24/18 и 87/18.

дискриминација и на основу сексуалне оријентације, као и и Закон о бесплатној правној помоћи⁴¹, којим треба да се уведу ЛГБТИ особе као о категорије корисника у осетљивом положају.

Заштитник грађана од 2017. године више пута понавља препоруку органима јединица локалне самоуправе да у локалне акционе планове експлицитно укључе ЛГБТИ особе и пропишу мере за унапређивање положаја ових особа, као и да за те активности одвоје одговарајућа буџетска средства.

У циљу спровођења поменуте препоруке Заштитник грађана је заједно са Асоцијацијом Дуга у оквиру пројекта Савета Европе „Промоција различитости и равноправности“, уз финансијску подршку Европске уније спровео у 2020. години обуке запослене у 16 ЈЛС, а 2021. години представнике 15 ЈЛС, посвећених сензибилизацији запослених и подизању њихове свести о правима ЛГБТИ особа и проблемима са којима се ове особе сусрећу, као и укључивању мера посвећених унапређивању положаја ЛГБТИ особа у локалне акционе планове за младе, родну равноправност и социјалну заштиту.

Министарство надлежно за област јавног информисања издваја значајна средства за суфинансирање пројеката путем конкурса и кроз појединачна давања у области јавног информисања пружајући подршку пројектима намењеним телевизији, радио и интернет медијима, штампаним медијима и сервисима новинских агенција који доприносе подизању свести јавности о правима мањинских група, укључујући и ЛГБТИ заједницу, уважавању различитости, као и развоју дијалога, бољег упознавања и разумевања између припадника мањина и већинског становништва. Једна од приоритетних тема за суфинансирање пројеката је и спречавање дискриминације путем медија.

Министарство омладине и спорта путем јавних конкурса 2020. године финансирао два пројекта везана за дискриминацију, а који се посебно базирају на ЛГБТ особамаи. У 2021. години финансирано је 7 пројеката, а у 2022. години још 4 пројекта чији су директни корисници између осталих и млади ЛГБТ особе.

Такође Министарство надлежно за људска и мањинска права и друштвени дијалог у континуитету сваке године подржава пројекте организација цивилног друштва у области спровођења антидискриминационих политика, који на годишњем нивоу износе око 20 милиона динара, а више од 10 % средстава усмерено је на пројекте којима се подстиче унапређење положаја ЛГБТИ особа.

22. Молимо Вас да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ЕСРИ у свом извештају у петом циклусу у вези са ЛГБТИ.

⁴¹ „Службени гласник РС”, број 87/18.

22.1 (101) ЕКРИ препоручује да власти у оквиру својих стратегија борбе против дискриминације спроводе мере за увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и рода трансродних особа у оквиру планираних рокова.

Акционим планом за примену нове Стратегије превенције и заштите од дискриминације предвиђене су мере које се односе на увођење регистрованих партнерстава за истополне парове и за регулисање промене имена и рода трансродних особа у оквиру планираних рокова.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог планира да формира Радну групу, у којој ће, поред надлежних државних органа, бити позване да учествују и ОЦД које се баве питањима ЛГБТИ особа и људским правима уопште, са задатком анализе недостатака правног оквира у области родног идентитета и положаја и потреба трансродних особа. У том процесу ће бити спроведене јавне консултације и јавне расправе у складу са Законом, те ће се на основу тако израђене анализе утврдити која су најбоља нормативна/законска решења.

У складу са више пута поновљеним препорукама Заштитник грађана указује да је потребно усвојити закон о истополним заједницама, као и закон којим се уређују правне последице прилагођавања (промене) пола родном идентитету ⁴². У свом Мишљењу на Полазне основе за израду Нацрта закона о изменама и допунама Породичног закона Заштитник грађана је указао да је потребно узети у обзир да је радна група Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог израдила Нацрт закона о истополним заједницама.

22.2 (105) ЕКРИ препоручује да власти створе безбедно окружење за ЛГБТ особе, наставе и прошире обуку јавних службеника о ЛГБТ питањима и уведу ЛГБТ питања у обавезне школске програме, а да власти и високи представници државе постану узорни понашања кад је реч о унапређивању ставова према ЛГБТ особама.

Систем стручног усавршавања у јавној управи значајно је унапређен након доношења Закона о Националној академији за јавну управу као и измена и допуна закона који уређују права и дужности државних службеника и запослених у јединицама локалне самоуправе – 2017. године. Национална академија за јавну управу почела је са радом 2018. године и представља централну институцију система стручног усавршавања у јавној управи, са статусом јавно признатог организатора активности неформалног образовања одраслих, над чијим радом надзор врши Министарство државне и локалне самоуправе. Национална академија за јавну управу припрема и спроводи Општи програм обуке државних службеника,

⁴² <https://ombudsman.rs/attachments/article/6882/Misljenje.doc>

Општи програм обуке запослених у јединицама локалне самоуправе, Програм обуке руководиоца у државним органима и Програм обуке руководиоца у јединицама локалне самоуправе, које усваја Влада Републике Србије.

Имајући у виду годишње програме обука, Национална академија за јавну управу је интегрисала антидискриминацију као једно од два хоризонтална питања (укључујући и учешће организација цивилног друштва у процесима одлучивања) у области усавршавања државних службеника. Спроведено је 47 обука, а обучено 1585 службеника/ца.

Систем социјалне заштите је наставио са обукама својих кадрова за поступање са ЛГБТ особама, кроз акредитоване програме. За ЛГБТ и лица са ХИВ акредитована су до сада четири програма обука и то: 1. Смернице за рад са сексуалним мањинама, 2. Обука за рад са трансродним и транссексуалним особама у систему социјалне заштите, 3. Обука за пружање социјално едукативних услуга корисницима са ХИВ и члановима породица и 4. Напредни тренинг за рад са сексуалним и родним мањинама. Од 2017.године до сада било је више од 20 реализација ових обука са преко 500 учесника.

Министарство унутрашњих послова унапређује безбедност ЛГБТИ особа: Кроз развој интервентног реаговања, уз настојање да се у свим случајевима када дође до угрожавања ЛГБТИ особа, расветле све околности случаја и починиоци приведу органима гоњења и кроз превентивно деловање, тежи се да полицијски службеници буду присутни на подручју објеката где се окупљају лица различите сексуалне оријентације ради остваривања њихове безбедности.

У циљу развоја толеранције у друштву, Министарство унутрашњих послова континуирано развија модел рада полиције у заједници, посебно у мултиетничким и мултикултурним срединама, а у партнерству са другим државним и локалним субјектима, кроз примену безбедносне превенције.

Дана 1. јануара 2019. године у свим полицијским управама систематизовано је радно место „полицајац за рад у заједници“, на ком је тренутно распоређено 779 полицијских службеника, чије је деловање усмерено на стварање безбеднијег животног амбијента за све грађане, првенствено кроз ефикаснију превенцију, и заједничку сарадњу и комуникацију са грађанима, локалним заједницама и мањинским групама. За наведене полицијске службенике је организована Специјалистичка обука за рад полиције у заједници, у оквиру које је посебан акценат стављен на обуку за рад полиције и специфичностима комуникације и сарадње са мањинским групама и осетљивим категоријама грађана.

Поред тога, а ради повећања безбедности грађана, успрешније борбе против криминала, као и остваривања још већег степена сарадње са грађанима и локалном

заједницом, а у Центру за основну полицијску обуку, поред стручног оспособљавања за обављање послова на радном месту „полицајац“, „саобраћајни полицајац“ и „гранични полицајац“, по први пут, од 2021. године, полазници се оспособљавају и за обављање послова на радном месту „полицајац за рад у заједници“. Наиме, у јануару 2021. године усвојен је Програм стручног оспособљавања полазника основне полицијске обуке за радно место полицајац у заједници, а обуку је по Програму (2021. и 2022.г.) завршило 920 полазника.

У складу са Програмом стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова, у склопу обавезне наставе из наставне области „Теоријска настава“, реализована је тема „Рад полиције са маргинализованим, мањинским и социјално рањивим групама“, коју је похађало: 2017. године – 12.041 полицијских службеника, 2018. године – 10.990 полицијских службеника, 2019. године – 31.322 полицијска службеника, 2020. године – 30.255 полицијских службеника, 2021. године – 30.846 полицијских службеника, 2022. године⁴³ - 30.074 полицијска службеника.

У оквиру реализације Програма стручног усавршавања полицијских службеника Министарства унутрашњих послова за 2022. годину реализује се и факултативна настава за полицијске службенике опште надлежности из области рада полиције у заједници и проблемски оријентисаног рада.

Такође, у оквиру семинара „Препознавање и реаговање на дискриминацију“ који се реализује у сарадњи са Повереником за заштиту равноправности и уз подршку Мисије ОЕБС у Србији, обрађена је тема „Активност ОЕБС у борби против злочина из мржње“. У извештајном периоду (од 16. маја 2017. године до сада), реализовано је 17 семинара које је похађало 600 полицијских службеника.

У циљу унапређења вршења послова превенције и рада полиције у заједници, полицијским управама наложено је интензивирање активности полиције на унапређењу комуникације са грађанима и представницима мањинских, пословних, верских и других заједница и удружења, реализацијом активности „Од врата до врата“.

Министарство унутрашњих послова континуирано остварује сарадњу и унапређује безбедносну заштиту људских и мањинских права рањивих друштвених група, кроз сарадњу са представницима цивилног сектора, посебно уз ангажовање обучених и одабраних полицијских официра за везу са рањивим друштвеним групама.

Такође полицијски службеници учествују у раду Савета за безбедност у градовима и општинама.

⁴³ закључно са 22.11.2022. године

Функционише седам локалних мрежа за превенцију дискриминације и подршку ЛГБТИ особама у Београду, Новом Саду, Новом Пазару, Суботици, Панчеву, Нишу и Крагујевцу, између представника тужилаштва, Службе за запошљавање, Полиције, Центра за социјални рад, Заштитника грађана, Завода за јавно здравље, Канцеларије за младе и удружења грађана која се баве унапређењем положаја ЛГБТИ особа, а које делују на подручју наведених градова.

Приручник за рад полиције са ЛГБТИ популацијом додатно је у 2019. години одштампан и на енглеском језику у 100 примерака.

Даље, у 2019. години официри за везу са ЛГБТИ популацијом присуствовали су обуци за тренере за полицијске службенике на тему „Policing hate Crime against LGBTI persons“, у организацији Јединица за сексуалну оријентацију и родни идентитет Савета Европе (SOGI).

Током 2020. године полицијски службеници Управе полиције, Одељења полиције у ПУ у Новом Саду и Нишу, узели су учешће на Регионалном семинару „Борба против злочина из мржње и размена најбољих пракси у заштити права ЛГБТ и заједница“ у организацији Савета Европе и Јединице за сексуалну оријентацију и родни идентитет (SOGI), у оквиру регионалног програма EU-COE „Horizontal Facility за Западни Балкан и Турску II“.

У оквиру обележавања 70. годишњице потписивања Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода презентован је Приручник за полицијске службенике „Policing the Hate Crime against LGBTI persons: Training for a Professional Police Response“, који је сачињен од стране Јединице за сексуалну оријентацију и родни идентитет Савета Европе.

У фебруару 2021. године, официр за везу са ЛГБТИ популацијом ПУ за град Београд, узео је учешће на online обуци за тренере, која је организована од стране МУП-а Црне Горе, у сарадњи са Јединицом за сексуалну оријентацију и родни идентитет Савета Европе (SOGI), Одељења за борбу против дискриминације Савета Европе, на тему борбе против „злочина из мржње“ и размене добрих пракси по питању заштите права ЛГБТИ заједнице.

Током јуна 2021. године организационим јединицима МУП-а, извршена је подела Приручника „Полицијско поступање у случајевима кривичних дела учињених из мржње према ЛГБТИ особама“, који је израђен од стране Јединице за сексуалну оријентацију и родни идентитет Савета Европе (СОГИ).

II ОБЛАСТ - ГОВОР МРЖЊЕ И НАСИЉЕ МОТИВИСАНО МРЖЊОМ

а. Говор мржње

Погледати Општу препоруку бр. 15 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о борби против говора мржње.

23. **Молимо Вас да наведете све релевантне промене, укључујући законодавство, нове трендове и добре праксе у области борбе против говора мржње, посебно путем интернета.**

Уставом Републике Србије (чл. 49) забрањено је и кажњиво свако изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости.

Говор мржње, иако није посебно инкриминисан Кривичним закоником⁴⁴, у националном законодавству забрањен је Законом о забрани дискриминације⁴⁵ и Законом о јавном информисању и медијима⁴⁶, Законом о електронским медијима⁴⁷, Законом о јавним медијским сервисима⁴⁸

У Кривичном законнику је одређено да говор мржње којим се изазива, распирује, заговара или подстрекава мржња, представља радњу извршења кривичних дела, укључујући и она која су извршена путем интернета као што су Повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности (чл. 174.), Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (чл. 317) и Расна и друга дискриминација (чл. 387).

Оно чему институције у Републици Србији теже јесте пре свега препознавању услова који погодују коришћењу говора мржње и предузимању мера за њихово уклањање, а то се чини кроз сарадњу са организацијама цивилног друштва, које су значајн партнер, посебно када је реч о дигиталним платформама и њиховом утицају на младе особе.

Механизам друштвеног дијалога који је покренуло Министарство за људска и амњинска права и друштвени дијалог, од свог оснивања 2020. године показао се као користан и неопходан о значајним друштвеним темама, укључујући и проблем говора мржње, уз постигнуту сагласност о обавезујућим поступањима. Одржано их је 40 са преко 2.200 учесника законодавне, извршне и судске власти, независних тела, међународних организација, националних савета националних мањина,

⁴⁴ „Службени гласник РС”, број 85/05, 88/2005 – испр... и 35/2019

⁴⁵ „Службени гласник РС”, број 22/09 и 52/21

⁴⁶ „Службени гласник РС”, број 83/14, 58/15 и 12/16 – аутентично тумачење

⁴⁷ „Службени гласник РС”, број 83/14 и 6/16

⁴⁸ „Службени гласник РС”, број 83/14, 103/15 и 108/16

академске заједнице, медијских удружења, синдиката, јединица локалне самоуправе, као и представницима организација цивилног друштва.

У оквиру друштвеног дијалога одржаног 2022. године на тему „*Култура дијалога – цивилно друштво и медији*“, учесници су позвали све учеснике у политичком и јавном животу Србије, носиоце јавних функција, да унапреде јавну комуникацију напуштајући увредљиву реторику. Осим тога, договорено је да се охрабри јачање улоге медија и цивилног друштва креирањем стратешких и законодавних аката кроз отворен, инклузиван и транспарентан широк приступ заинтересованих страна; креирањем позитивног правног оквира у смислу препознавања улоге медија и цивилног друштва у остваривању јавног интереса у области јавног информисања и медија; креирањем позитивног окружења за делотворан рад цивилног друштва и медија и јачањем свести јавности о значају друштвеног дијалога и улоге партнерства државе, цивилног друштва и медија.

Посебна пажња посвећена је припреми *Стратегије за борбу против говора мржње на интернету*.

Стратегијом превенције и заштите од дискриминације до 2030. године предвиђене су мере за сузбијање и спречавање говора мржње.

Стратегијом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији до 2030. године „циганизам“ је препознат као облик расизма и дискриминације, а Акционим планом активности које се односе на пружање помоћи Ромима да пријављују кривична дела мотивисана предрасудама, малтретирање, насиље и говор мржње.

Повереник за заштиту равноправности, поступајући по притужбама доноси мишљења у којима је утврђен говор мржње односно недозвољен говор укључујући и случајеве у којима је овај облик дискриминације извршен путем интернета, а а неретко издаје упозорења и саопштења јавности у којима осуђује говор мржње.

Када је реч о примерима добре праксе на националном нивоу, истичемо да су *Смернице за кривично гоњење злочина из мржње у Републици Србији и Упутстава Републичког јавног тужилоца* допринели да се говор мржње и злочин из мржње лакше препознају и разликују, нарочито када се жртва и учинилац кривичног дела не познају од раније и када је једини повод за кривично дело припадност раси и вероисповести, национална или етничка припадности, пол, сексуална оријентација или родни идентитет другог лица.

Републичко јавно тужилаштво у првој половини 2020. године укључило се у пројекат *Повећавање свести и ресурса за подршку жртвама злочина из мржње* (ЕСтАР) које ОЕБС/ОДИХР спроводи у 41 држави чланици ОЕБС-а у периоду од

2020. до 2021. године. С тим у вези, заменик Републичког јавног тужиоца одређен је за члана Мреже експерата за подршку жртвама злочина из мржње, чији је циљ прикупљање и размена знања, експертизе и праксе о постојећим аспектима подршке жртвама злочина из мржње.

Министарство надлежно за послове јавног информисања издваја значајна средства за суфинансирање пројеката путем конкурса и кроз појединачна давања у области јавног информисања редовно подржавајући пројекте који доприносе подизању свести јавности о правима мањинских група, уважавању различитости, као и развоју дијалога, бољег упознавања и разумевања између припадника мањина и већинског становништва. Један од ближих критеријума за суфинансирање пројеката је и превенција сензационализма, говора мржње, и агресивне комуникације. У последње две године подржано је 11 пројеката у укупном износу од око 60.000, 00 еура.

Уз подршку Делегације Европске уније, у децембру 2020. године израђен је *Приручник за медијску писменост у предуниверзитетском образовању намењен васпитачима, наставницима и стручним сарадницима*. Приручник има дигиталну верзију – дигитални портал⁴⁹, као и дидактичко средство Луеду - апликацију за медијску писменост за наставнике, а уз подршку ОЕБС-а преведен је на албански и мађарски језик. На основу Приручника приређен је и *серијал Хероји медијске писмености* од 18 епизода који се емитује на РТС-у и на РТВ-у на језицима националних мањина.

У сарадњи са Националном академијом за јавну управу (НАЈУ) и USAID израђен је *Приручник за медијску писменост за јавну управу и обуку* која је сада део званичног програма НАЈУ за 2022. годину. Такође припремљени су и приручници медијске писмености писмености за родитеље и медијске писмености за бизнисе.

Друго издање Приручника Унеска за медијску писменост за наставнике промовисано у Београду у априлу 2021. године у сарадњи са Унеском, уз подршку Европске уније и Краљевине Шведске.

У склопу 41. Генералне конференције Унеска, лансиране су Глобалне препоруке за смернице за израду приручника за медијску и информациону писменост, у сарадњи са Европском комисијом. Узето је учешће и на Заседању Унескове Комисије за информисање и комуникације у Паризу.

Министарство надлежно за послове јавног информисања неколико пута годишње држи радионице за медијску писменост за различите циљне групе (наставнике, ђаке, државне институције, родитеље) на којима се обрађују теме говора мржње, Поводом Глобалне недеље медијске писмености Унеска која се обележава од 24. до 31. октобра одржано је 6 радионица за ученике основних и средњих школа у 2019. години, 4 радионице у 2020. години и 15 радионица у 2021. години.

⁴⁹ www.medijskapismenost.com

Министарство надлежно за послове јавног информисања редовно организује међународне конференције које адресирају и тему борбе против говора мржње, у циљу јачања капацитета свих актера у области информисања и медија.

Са развојем нових технологија и услуга које се у све већем броју пружају електронским путем, уочена је потреба за подизањем информационе безбедности, која је у легислативу уведена 2016. године, Законом о информационој безбедности⁵⁰. Овај закон прате Стратегија развоја информационог друштва у Републици Србији од 2017. до 2020. године; Стратегија развоја информационе безбедности за период од 2017. до 2020. године; Стратегија за развој дигиталних вештина у републици Србији за период од 2020-2024. године; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године.

Закон о информационој безбедности⁵¹ и Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија⁵² уређују мере за безбедност и заштиту деце на интернету које се спроводе кроз активности Националног контакт центра за безбедност деце на интернету.

Национални контакт центар има кључну улогу првенствено у превенцији и подизању нивоа свести и знања о предностима и ризицима коришћења интернета и начинима безбедног коришћења истог. Поред превенције, Национални контакт центар представља и место за пријаву угрожавања безбедности на интернету, која се потом у зависности од врсте угрожености права и интереса детета прослеђује релевантним институцијама: Министарству унутрашњих послова, Посебно тужилаштву за високотехнолошки криминал, Министарству просвете, центрима за социјални рад и домовима здравља.

Закључно са 18.11. 2022. године укупна комуникација регистрована у Националном контакт центру износи 32 928. Укупно је креирано 6120 предмета од којих се 5688 односи на информисање, док је 432 предмета упућено надлежним институцијама: Тужилаштву за високотехнолошки криминал (133), Министарству унутрашњих послова (177), SOS (107), домовима здравља (9), центрима за социјални рад (9).

Министарство надлежно за телекомуникације и Јавни медијски сервис Србије, успоставили су 2016. године сарадњу на плану промоције и едукације деце, младих, као и родитеља, старатеља и наставника, у области дигиталне писмености и

⁵⁰ „Службени гласник РС”, бр. 6/16, 94/17 и 77/19

⁵¹ „Службени гласник РС”, број 6/16, 94/17 и 77/19

⁵² „Службени гласник РС”, број 61/16

дигиталне безбедности, на основу Уредбе о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија.

Као пример добре праксе истичемо кампању "Блокирај мржњу. Подели љубав!", из 2021. године која је имала има за циљ борбу против различитих облика говора мржње усмерених на одређене заједнице и појединце у Србији, аспроведене је у оквиру пројекта „Промоција различитости и равноправности у Србији“ која је део заједничког програма Европске уније и Савета Европе „*Horizontal Facility за Западни Балкан и Турску 2019-2022*“.

24. Молимо да доставите разврстане податке о говору мржње последњих година и кратак опис система за прикупљање таквих података, не ограничавајући се на кривичноправни систем.

У погледу кривичноправне заштите указујемо да је одредбом члана 387. став 4 Кривичног законика⁵³ предвиђено као кривично дело расна и друга дискриминација, за које је прописана казна затвора од три месеца до три године за оног ко шири или на други начин учини јавно доступним текстове, слике или свако друго представљање идеја или теорија које заговарају или подстрекавају мржњу, дискриминацију или насиље, против било којег лица или групе лица, заснованих на раси, боји коже, верској припадности, националности, етничком пореклу или неком другом личном својству. Елементе говора мржње могу садржати и кривично дело Повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности из члана 174. КЗ), као и кривично дело Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (члан 317. КЗ).

У периоду од 01.01.2019. до 31.12.2021. године

- За кривично дело Повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности из члана 174. КЗ) поднете су кривичне пријаве против 29 лица, против 14 лица предузете су доказне радње (истрага), против 3 лица је поднет оптужни акт и против 3 лица је изречена осуђујућа пресуда.

- За кривично дело Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. КЗ, поднете су кривичне пријаве против 120 лица, против 35 лица предузете су доказне радње (истрага), против 22 лица је поднет оптужни акт и против 19 лица је донета осуђујућа пресуда.

- За кривично дело Расна и друга дискриминација из члана 387. КЗ поднете су кривичне пријаве против 40 лица, против 4 лица предузете су доказне радње (истрага), против 4 лица је поднет оптужни акт и против 3 лица је донета осуђујућа пресуда.

⁵³ „Службени гласник РС”, бр.85/05...35/19

У погледу судова, напомињемо да имајући у виду Пословник о раду судова и начин прикупљања статистичких података указујемо да није могуће дати прецизне одговоре на питања садржана у Упитнику. Од судова се могу прикупити подаци о пресудама донетим због одређеног кривичног дела која могу садржати елементе говора мржње и дискриминације.

Београдски центар за људска права 2018. објавио је истраживање о механизмима заштите од говора мржње на интернету, које је показало да фокус треба да буде на превентивним мерама, посебно на едукацији младих.

Једна докторска дисертација на Факултету политичких наука из 2018. године је показала су догађаји који поларизују јавност најчешћи окидач за говор мржње, посебно према мањинама и да је говор мржње на интернету свеprisутна појава. Центар за професионализацију медија и медијску писменост (ЦЕПРОМ) у 2019. године спровео је истраживање које је показало показује да се одређени број медија не придржава етичких новинарских кодекса. У погледу система за прикупљање података сва основна и виша, јавна тужилаштва (укупно 83), воде евиденцију кривична дела из чл. 174, 317 и 387 Кривичног законика сагласно Правилнику о управи у јавним тужилаштвима⁵⁴ и Програму и плану рада Републичког јавног тужилаштва.

25. **Да ли су предузете било какве иницијативе за обесхрабривање и спречавање говора мржње путем контраговора?**
26. **Које мере су предузете како би се пружила подршка жртвама говора мржње?**

Потврђујући посвећеност изградњи поверења и стварању стимулативног окружења за рад новинара и медијских радника, Министарство надлежно за послове јавног информисања је изнело у више наврата, укључујући и поводом Светског дана слободе штампе као и Међународног дана борбе против некажњивости злочина над новинарима, принципијелан став да најоштрије осуђује сваки вид насиља над представницима медија укључујући и вербално насиље и говор мржње и охрабрило је све органе који учествују у спровођењу истражних радњи да правовремено реагују.

Што се тиче иницијатива за спречавање говора мржње, позната је иницијатива „Виртуелно постаје стварност“ покренута још 2012. године од стране организације Либеро, која се тада придружила кампањи Већа Европе “No Hate Speech Movement” и постала део Националног одбора за борбу против говора мржње. Од тада па до данас, ова организација је развила и спровела низ неформалних едукативних програма чији је циљ оснаживање и пружање подршке младима за борбу с

⁵⁴ „Службени гласник РС”, бр. 110/09, 87/10, 5/12, 54/17, 14/18 и 57/19)

изазовима дигиталног света. Иницијатива “Анонимна мржња – Механизми заштите од говора мржње на интернету” је спроведена од новембра 2017. до октобра 2018. године, од стране Београдског центра за људска права и Центра за нове медије Либер, са с циљем указивања широј јавности на распрострањеност говора мржње на интернету. С тим у вези је отворен и веб-портал „*H8 index - Baza verbalnog nasilja*“, посвећен проблемима дискриминације, а нарочито говору мржње на интернету.

Трагач за лажним вестима („*Fake News Tragac*“) је портал образован 2017. године на иницијативу Новосадске новинарске школе, а убрзо је пројекат проширен на значајни број младих људи, едукатора и новинара.

27. Наведите информације о саморегулацији (кодексима понашања) јавних и приватних институција (изабрана тела, политичке партије, медији, културне и спортске организације) којим се санкционише употреба говора мржње.

Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ) има значајну улогу и у спречавању говора мржње. У складу са чл. 51 Закона о електронским медијима утврђено је да се ово тело стара да програмски садржај пружаоца медијске услуге не садржи информације којима се подстиче, на отворен или прикривен начин, дискриминација, мржња или насиље због расе, боје коже, предака, држављанства, националне припадности, језика, верских или политичких убеђења, пола, родног идентитета, сексуалне оријентације, имовног стања, рођења, генетских особености, здравственог стања, инвалидитета, брачног и породичног статуса, осуђиваности, старосне доби, изгледа, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама и других стварних, односно претпостављених личних својстава.

Савет РЕМ-а разматра појаве говора мржње и налаже мере пружаоцима медијских услуга. Против било које коначне одлуке Савета РЕМ-а усвојене у случајевима кршења одобрења може се покренути управни спор пред Управним судом.

Понашање народних посланика прецизно је регулисано Пословником Народне скупштине⁵⁵ У јулу 2017. године усвојен је Кодекс понашања народних посланика о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака⁵⁶. Такође и Влада Републике Србије је усвојила Кодекс понашања за чланове Владе о границама дозвољености коментарисања судских одлука и поступака⁵⁷.

Народна скупштина је 24. децембра 2020. године усвојила Кодекс понашања народних посланика којим се утврђују основна начела, опште етичке вредности и правила понашања народних посланика, јавност рада, поверљиво саветовање о

⁵⁵„Службени гласник РС”, бр.20/12-пречишћен текст

⁵⁶„Службени гласник РС”, бр. 71/17

⁵⁷ „Службени гласник РС”, бр. 6/16

примени Кодекса, спровођење обука за народне посланике, као и мере за случај повреде Кодекса.

Повереник за заштиту равноправности кроз даје препоруке органима јавне власти, које се односе и на унапређење контроле медијских садржаја и осигурање поштовања прописа и медијских кодекса, нарочито у делу који се односи на забрану говора мржње, сексизам, мизогинију, дискриминаторне ставове и увредљиво извештавање. Израђене су и публикације: „Приручник за новинаре и новинарке – Борба за равноправност“, „Однос медија у Србији према дискриминацији“, „Извештај о употреби говора мржње у медијима у Србији“ и Смернице за израду кодекса антидискриминационе политике послодаваца у Србији – Кодекс равноправности.

Савет за штампу је 2021. године израдио и усвојио Смернице за примену Кодекса новинара Србије у онлајн окружењу. Овај документ је првенствено намењен новинарима и медијима који су доступни онлајн, али је применљив и на друге облике изражавања на интернету, где се уреднички осмишљени медијски садржаји постављају на различите платформе.

28. **Наведите кораке предузете да се разјасни обим и примењивост одговорности по кривичном, грађанском и управном праву за ауторе говора мржње, провајдере интернет услуга, веб форуме и веб хостове, платформе друштвених медија, администраторе коментара и друге који обављају сличне улоге.**

Надлежни државни органи предузимају превентивне мере, односно врше едукацију и извештавање јавности, пре свега младих људи о значају борбе против говора мржње и насилног екстремизма кроз креирање другачијих пракси усмерених ка младим људима, као и признавању темељног значаја слободе изражавања, толеранције и поштовања једнаког достојанства. Исто тако, интензивно се организују обуке и семинари намењени представницима правосуђа и медија.

Законодавство Републике Србије не предвиђа кривичну одговорност аутора говора мржње, провајдера интернет услуга, веб форума и веб хостова, платформи друштвених медија, администратора коментара и других који обављају сличне улоге, осим ако су у конкретним радњама садржани елементи неког кривичног дела и постоје услови за вођење кривичног поступка

У погледу кривичноправне заштите информације су наведене у одговору на питање 24. из Упитника.

У погледу *грађанскоправне заштите* судска заштита се у случају повреде забране говора мржње према *Закону о јавном информисању и медијима* остварује у парничном поступку.

Према доступним статистичким подацима о примени Закона о јавном информисању и медијима 193 пресуде је постало правноснажно током 2019. године, 243 пресуде током 2020. године и 295 пресуда у 2021. години. Из статистичких податка не могу се извући специфично предмети који се односе на говор мржње, међутим у примеру две пресуде Вишег суда у Београду види се на који начин је суд применио Закон о информисању и медијима и како је оцењивао постојање говора мржње.

Такође, говор мржње као посебан облик дискриминације прописан је и Законом о забрани дискриминације. Независно од облика дискриминације, заштита по овом општем антидискриминационом пропису се остварује у судском поступку тужбом парничном суду.

Законом о електронским медијима основано је Регулаторно тело за електронске медије, које је овлашћено да пружаоцу медијске услуге изрекне опомену, упозорење, привремену забрану објављивања програмског садржаја односно може му одузети дозволу због повреде обавеза које се односе на програмски садржај. Регулатор се стара да програмски садржај пружаоца медијске услуге не садржи информације које подстичу дискриминацију или насиље. Мере које донесе Регулатор због повреде забране говора мржње, не утичу на могућност коришћења других средстава правне заштите која стоје на располагању повређеном или другом лицу

Поред мера које може изрећи Регулатор (опомена, упозорење, привремена забрана објављивања програмског садржаја и одузимање дозволе), Закон о електронским медијима прописује одговорност за прекршај правног лица и предузетника, уколико не поступи у складу са одредбама овог закона у вези са забраном говора мржње (члан 110 Закона о електронским медијима).

Повереник за заштиту равноправности издао је посебну публикацију је *„Извештај о употреби говора мржње у медијима у Србији“* Такође, кроз друге публикације, попут приручника о ситуационом тестирању, стратешким парницама, за спровођење антидискриминационих прописа и слично, се обрађују сви облици и различити случајеви дискриминације, укључујући говор мржње.

29. **Да ли постоји одлука/ мера подложна судском овлашћењу, да се захтева брисање говора мржње из материјала доступног на интернету и да се блокирају сајтови који користе говор мржње?**

Постоји више правних и институционалних механизма у борби против говора мржње на интернету, а први и основни јесте да се пријава Одељењу за борбу против високотехнолошког криминала Министарства унутрашњих послова Републике Србије, или Тужилаштву за високотехнолошки криминал, посебно уколико се ради о претњама по безбедност.

Осим тога, постоји могућност подношења притужбе Поверенику за заштиту равноправности. Када утврди говор мржње или другу врсту недозвољеног говора у јавном простору Повереник упућује препоруку да се уклони непримерени садржај.

Грађанима је на располагању и „*Нет патрола*“ – електронски механизам за анонимну пријаву нелегалних садржаја на интернету, који пријаве прослеђују Министарству унутрашњих послова Републике Србије и тако уклањају и спречавају даље ширење материјала који се тичу сексуалне злоупотребе деце, физичких и психичких напада на децу, говора мржње, као и садржаје расистичке и ксенофобичне природе и друге непримерене садржаје и облике понашања на интернету.

Законом о јавном информисању и медијима(чл.59) предвиђено је да да на предлог надлежног јавног тужиоца, надлежни суд може забранити дистрибуцију информације или другог медијског садржаја ако је то неопходно у демократском друштву и ако се у информацији позива на:

- 1) акт непосредног насилног рушења уставног поретка;
- 2) акт непосредног насиља према лицу или групи на основу расе, националне припадности, политичке припадности, вероисповести, сексуалне опредељености, инвалидитета или другог личног својства, а од објављивања информације непосредно прети озбиљна и непоправљива последица чије се наступање не може спречити на други начин.

Када је реч о кривичним делима учињеним путем интернета, кривичноправна заштита се остварује у кривичном поступку који спроводе државни органи одређени Законом о организацији и надлежности државних органа за борбу против високотехнолошког криминала.⁵⁸

30. Молимо Вас да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ЕСРИ у свом извештају у петом циклусу у вези са борбом против говора мржње.

30.1 (34) ЕКРИ препоручује да Народна Скупштина и Влада Републике Србије усвоје кодекс понашања којима се забрањује коришћење говора мржње, предвиђа суспензија мандата и друге санкције за кршење њихових одредаба и успостављају ефикасне канале за пријављивање.

Народна скупштина је 24. децембра 2020. године донела Одлуку о усвајању Кодекса понашања народних посланика која је измењена и допуњена на седници

⁵⁸ „Службени гласник РС“, бр. 61/05 и 04/09

Народне скупштине одржаној 23. септембра 2021. године. Кодексом је предвиђена дужност народних посланика да говором не подстичу мржњу и насиље, регулисан је поступак пријављивања и прописане су мере у случају повреде Кодекса. Акционим планом за примену нове Стратегије превенције и заштите од дискриминације предвиђене су обуке за народне посланике о примени Кодекса понашања народних посланика с акцентом на забрану употребе говора мржње.

30.2 (38) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије покрену интензивну обуку за новинаре о Етичком кодексу новинара, коју на пример могу да спроводе Савет за штампу, Регулаторно тело за електронске медије и Повереница за заштиту равноправности.

Стратегијом превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године предвиђена је израда водича за новинаре и новинарке о забрани говора мржње у медијима, као и креирање обука за новинаре/ке и медијске раднике/це о стандардима који се тичу говора мржње, с посебним акцентом на праксу Европског суда за људска права.

Повереник за заштиту равноправности у континуитету годинама реализује обуке за представнике РЕМ-а, УНС-а, НУНС-а, Савета за штампу, уреднике и новинаре штампаних и електронских медија, посвећене борби против дискриминације и говора мржње. Такође, у те сврхе израђени су и раније поменуте публикације - приручници за новинаре и новинарке. Током 2022. године је одржана обука за представнике медија и медијских удружења као део програма Европске уније и Савета Европе „Horizontal Facility for the Western Balkans and Turkey 2019-2022”.

30.3 (42) ЕКРИ препоручује (i) да органи власти обезбеде потпуну независност Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ) и да се уздржавају од било каквог политичког утицаја на ово тело, (ii) да Савет за штампу добије овлашћење да покреће поступке по службеној дужности, (iii) да органи власти обезбеде извршење одлука Савета за штампу применом финансијских санкција, као што је на пример смањење јавних субвенција, (iv) да РЕМ, Савет за штампу и Повереница за заштиту једнакости поступају у свим случајевима говора мржње у медијима, (v) да ове институције изричу делотворне, сразмерне и одговарајуће санкције и (vi) да јавно објављују своје одлуке.

Стратегијом превенције и заштите од дискриминације до 2030. године предвиђена је мера смањења стереотипа и предрасуде према припадницима и припадницама група које су у ризику од дискриминације. Један од индикатора резултата ове мере је и број изречених мера Регулаторног тела за електронске медије и Савета за штампу због повреде забране говора мржње и кршења одредаба Кодекса новинара Србије које се односе на забрану дискриминације и говора мржње.

Сва мишљења настала у раду Повереника за заштиту равноправности објављена су на сајту те институције. Уколико лице против којег је притужба не поступи по препоруци Повереник му у складу са законом изриче меру опомене. Ако лице не отклони повреду права у року од 30 дана од дана изрицања опомене, Повереник може о томе известити јавност.

Министарство надлежно за област јавног информисања редовно расписује конкурсе у области јавног информисања на којима је мишљење Савета за штампу дефинисано као један од основних критеријума за оцењивање пројеката дефинисано као „Мера пружања веће гаранције поштовања професионалних и етичких стандарда”.

У настојању да ојача капацитете за спровођење конкурса, у периоду од 2019-2021. године Министарство надлежно за област јавног информисања организовало је више обука за руководиоце органа и извршиоце који раде на пословима пројектног суфинансирања медијских садржаја на локалном нивоу, као и за представнике новинарских и медијских удружења који конкуришу са пројектима за суфинансирање медијских садржаја – у сарадњи са Сталном конференцијом градова и општина одржане су три обуке у 2019. години, затим онлајн обука у 2020. години, док је у 2021. години одржана обука за унапређење припреме пројеката и препознавање тема од јавног интереса за чланице РАБ-а, као и за електронске медије на територији Косова и Метохије.

30.4.(45) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије припреме стратегију за борбу против говора мржње на интернету, без задирања у уређивачку независност медија.

Законом о забрани дискриминације је говор мржње препознат као вид дискриминације, те су активности за борбу против говора мржње планиране у оквиру мера Стратегије превенције и заштите од дискриминације.

Заштитник грађана је 2020. године предложио измене и допуне Закона о јавном реду и миру којима би се изношење претњи и увреда на друштвеним мрежама прекршајно кажњавало. Према тим изменама и допунама, у случајевима ширења говора мржње, претњи и вербалних напада на друштвеним мрежама прекршајни поступак би био покренут у кратком року, а казна би била извршена одмах по изрицању пресуде.

30.5.(50) ЕКРИ препоручује да полиција и тужилаштва Републике Србије широм земље именују особе за контакт за угрожене групе које су мета говора мржње и злочина из мржње. Ове особе за контакт морају да имају обезбеђену сталну обуку о истрази говора мржње и злочина из мржње и заједно с Повереницом за заштиту равноправности морају да успоставе и одржавају редован дијалог са овим групама,

да би се обезбедило адекватно пријављивање, истрага и процесуирање говора мржње.

Општим обавезним упутством Републичког јавног тужиоца О. бр. 4/2018 од 28.09.2018. године, предвиђено је да се у свим апелационим, вишим и основним јавним тужилаштвима одреде тужиоци контакт особе за кривична дела учињена из мржње, у смислу члана 54а Кривичног законика.

Контакт особа је јавни тужилац, односно заменик јавног тужиоца, задужен за: праћење евидентирања кривичних дела учињених из мржње и праћење поступања у овим кривичним предметима; консултације са обрађивачем предмета; контакт са оштећеним/жртвом, са надлежним полицијским службеником, са специјализованим организацијама цивилног друштва које пружају подршку жртвама кривичних дела учињених из мржње.

У складу са израђеним планом и програмом обука Правосудне академије, а у циљу спровођења ефикасних истрага кривичних дела са елементима дискриминације и кривичних дела из побуда мржње, почев од 2018. године одржавају се обуке на тему примене Смерница за кривично гоњење злочина из мржње у Републици Србији, на којима су презентоване Смернице, као и примери практичног поступања надлежних органа у случајевима злочина из мржње и пракса Европског суда за људска права.

У организацији Републичког јавног тужилаштва и Правосудне академије, у сарадњи са Мисијом ОЕБС у Србији у 2022. години одржана је обука „Злочини из мржње“, за контакт тачке за кривична дела учињена из мржње са подручја Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду, Београду, Нишу и Крагујевцу.

Акционим планом за спровођење нове Стратегије превенције и заштите од дискриминације предвиђено је спровођење обука за контакт тачке у тужилаштвима за злочине из мржње.

Министарство надлежно за људска права у сарадњи са Мисијом ОЕБС—а у Србији организује редовно Координационе састанке представника надлежних државних органа и организација цивилног друштва у циљу успостављања механизма борбе против злочина из мржње у Републици Србији, на којима се размењују информације, ради на решавању изазова, изради публикација и слично.

У децембру 2022. године Кровна организација младих Србије, односно чланови омладинске мреже за недискриминацију и борбу против злочина из мржње, као и коалиције „Млади против насиља“ посетили су Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог и Повереника за заштиту равноправности како би разменили информације у области злочина из мржње. Посете су

реализоване у оквиру пројекта „Подршка мрежи локалних омладинских активиста у борби против дискриминације и злочина из мржње“ који подржава Мисија ОЕБС-а у Србији.

У фебруару 2014. године донет је Акциони план за унапређење рада и сарадње полиције са представницима и удружењима сексуално различитих особа, у циљу развоја и унапређења рада полиције у заједници, посебно у делу развоја обуке, деловања и сарадње полицијских службеника са представницима ЛГБТИ удружења.

У оквиру Акционог плана, Министарство унутрашњих послова је у мају 2014. године именовало у Полицијској управи за град Београд (2), Полицијској управи у Новом Саду (2), Нишу (1) и Крагујевцу (1) официре - координаторе за рад са ЛГБТИ популацијом и официра за везу испред МУП Републике Србије (1).

Повереника за заштиту равноправности спроводи обуке за препознавање, разумевање и заштиту у случајевима дискриминације за све друштвене актере. У периоду од 2019. до 2022. године одржане су бројене обуке за судије, адвокате, тужиоце, полазнике Правосудне академије у периоду од 2019. до 2022. године.

30.6 (52) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије успоставе и воде систем за евидентирање и праћење расистичких, хомофобних и трансфобних инцидената и мере у којој се ови инциденти доводе пред тужилаштва и на крају квалификују као расистичка, хомофобна и трансфобна дела. Полиција и тужилаштва морају одмах и детаљно да истраже све пријављене случајеве говора мржње и да настоје да обезбеде изрицање делотворних и одговарајућих казни

Акционим планом за спровођење нове Стратегије превенције и заштите од дискриминације предвиђено је објављивање посебних евиденција у апелационим, вишим и основним јавним тужилаштвима у односу на кривична дела учињена из мржње у смислу члана 54а Кривичног законика на сајту Републичког јавног тужилаштва.

У складу са Законом о евиденцијама и обради података у области унутрашњих послова у сврху расветљавања кривичних дела, Министарство унутрашњих послова води евиденције и обрађује податке о физичким и правним лицима за која постоје основи сумње да су извршили кривична дела, као и податке о исходу кривичног гоњења (члан 41. „Оперативно-криминалистичка збирка“).

У вези са тим, податке о исходу кривичног гоњења, односно одбачају оптужбе, проширењу оптужбе, преквалификацији кривичног дела, одустанку од кривичног гоњења, опортунитету надлежно тужилаштво доставља Министарству унутрашњих послова.

Податке о изреченој казни, ослобађајућој пресуди, условној осуди, судској опомени, ослобођењу од казне и опроштеној казни, правним последицама осуде, поништењу евиденције о погрешној осуди, новчаним казнама, изреченим васпитним мерама и мерама појачаног надзора и мерама обавезног лечења и другим мерама безбедности изреченим у кривичном поступку Министарство унутрашњих послова води на основу информација које достављају надлежни судови, а податке о пресудама и другим санкцијама које су изrekli инострани судови, на основу података које Министарству унутрашњих послова доставља Министарство правде.

30.7 (54) ЕКРИ препоручује да Повереница да заштиту равноправности и Заштитник грађана наставе да помажу жртвама говора мржње у изношењу својих случајева пред судове.

Повереник за заштиту равноправности је последњих година покренуо три стратешке парнице од којих једну 2022. године, због јавног изражавања идеја и мишљења којима се подстиче дискриминација према групи лица – особама другачије сексуалне оријентације. Пред одговарајућим судом у току је и поступак по тужби Повереника у којој је тражено да суд утврди да је тужени у интервјуу изнео ставове који представљају узнемиравање и повреду достојанства припадника и припадница ЛГБТ популације и да забрани туженом да убудуће у јавним гласилима и другим публикацијама износи ставове којима се омаловажавају припадници/це ЛГБТ популације и подржавају предрасуде према овој друштвеној групи. Такође, Повереник је у тужбеном захтеву тражио да тужени о свом трошку објави пресуду у дневном листу са националном покривеношћу.

б. Насиље мотивисано мржњом

31. **Наведите све релевантне промене, укључујући законодавство и добре праксе у области борбе против насиља мотивисаног мржњом на основу: расе, боје коже, језика, вере, држављанства, националног/етничког порекла, сексуалне оријентације, родног идентитета или полних карактеристика.**

Образована је радна група за израду радног текста Нацрта закона о изменама и допунама Кривичног законика Републике Србије у мају 2021. године, ради усклађивања са прописима Европске уније и другом међународним прописима, као и ради отклањања недостатака у примени закона, која ће размотрити све постојеће препоруке и иницијативе за измене овог закона.

Када је реч о примеру добре праксе у вези са злочинима из мржње путем интернета указујемо на предмет Посебног тужилаштва за борбу против високотехнолошког криминала у којем је тужилаштво у оптужном акту применило члан 54а Кривичног

законика, а Виши суд у Београду донео осуђујућу пресуду налазећи да упућене речи речи жртви представљају претњу нападом на живот оштећеног и да је кривично дело учињено из мржње због сексуалне оријентације оштећеног, с обзиром на то да је оштећени LGBTI активиста, не познаје оштећеног нити је постојао било који други повод за претњу нападом на живот изузев његове сексуалне оријентације.

Злочин из мржње уведен је у кривично законодавство 2012. године, а прва судска одлука за кривично дело учињено из мржње донета 2018. где је суд ценио као посебну отежавајућу околност мотив мржње због сексуалне оријентације оштећеног. До сада је члан 54а Кривичног законика примењен је у 35 предмета.

Смернице за кривично гоњење злочина из мржње у Републици Србији израђене су 2018. године у циљу препознавања и бољег разумевања проблема злочина из мржње, вођења ефикасне и делотворне истраге и кривичног гоњења учинилаца ове врсте кривичних дела, у складу са међународним стандардима и пример су добре сарадње државног и цивилног сектора. Уз подршку савета Европе израђен је Приручник за борбу против злочина из мржње према ЛГБТИ особама намењен припадницима полиције.

Законом о јавном информисању и медијима је, као јавни интерес у области јавног информисања, поред осталог, утврђена је подршка производњи медијских садржаја у циљу заштите и развоја људских и мањинских права и демократије, унапређивања правне и социјалне државе и унапређивање медијског и новинарског професионализма. Такође, овим законом је прописано да се идејама, мишљењем, односно информацијама, које се објављују у медијима не сме подстицати дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог припадања или неприпадања некој раси, вери, нацији, полу, због њихове сексуалне оријентације или другог личног својства, без обзира на то да ли је објављивањем учињено кривично дело.

Подизање свести јавности о правима националних мањина и поштовању културне и језичке разноликости реализује се кроз посебан конкурс за суфинансирање пројеката за производњу медијских садржаја на језицима националних мањина. У складу са Законом о јавном информисању и медијима, од националних савета се увек прибавља мишљење на пројекте припеле на конкурс. Законом је регулисано и да су национални савети националних мањина овлашћени предлагачи чланова Савета Регулаторног тела за електронске медије. Одлуком Народне Скупштине Републике Србије у децембру 2019. године, један члан Савета Регулаторног тела изабран је на предлог националних савета националних мањина;

Имајући у виду значај информисања припадника националних мањина на сопственом језику, за чланове Радне групе за израду радне верзије Нацрта закона о изменама и допунама Закона о јавном информисању и медијима именована су и два

представника националних мањина која представљају све националне савете националних мањина.

На конкурсима за суфинансирање медијских садржаја у области јавног информисања редовно се подржавају пројекти који заговарају мултикултуралност, који промовишу демократске вредности и толеранцију. На овај начин, доприноси се сузбијању тзв. двоструке дискриминације жена – припадница мањинских заједница и друштвених група. У периоду од 2018-2020. године подржано је 20 пројеката средствима у износу од 85.000 евра, а у периоду од 2021. -2022. године подржано је 11 пројеката средствима у износу од око 60.000 евра у циљу унапређења родне равноправности.

У циљу борбе против расизма, расне дискриминације, ксенофобије и сродне нетолеранције, Министарство културе и информисања системски ради и на развоју и унапређењу медијске писмености, која развија критичко размишљање, одговорно понашање у јавном медијском простору, обухвата борбу против стереотипизације, расизма, говора мржње. У циљу координације свих актера у области медијске писмености ово министарство оквирно два пута годишње организује састанке на којима учествују представници ресорних министарстава, међународних организација, пројеката, медијских и струковних удружења, академије и цивилног друштва.

32. Молимо да доставите разврстане податке о насиљу мотивисаним мржњом последњих година и кратак опис система за прикупљање таквих података.

Према упутству Републичког јавног тужиоца А бр. 802/15 од 22.12.2015. године, за кривична дела учињена из мржње у смислу члана 54а Кривичног законика предвиђено је вођење посебне евиденције у свим апелационим, вишим и основним јавним тужилаштвима, које осим података о учиниоцу кривичног дела, оштећеном, кривичном делу, предузетим радњама и донетим јавнотужилачким и судским одлукама садрже и податке о побудама за извршење кривичног дела.

Статистички подаци у складу са наведеном посебном евиденцијом, закључно са 20. октобром 2022. године:

- Члан 54а Кривичног законика примењен је у 35 предмета, од тога у два предмета у 2022. години;
- Осуђујућа пресуда донета је у 12 предмета, с тим да је у 3 предмета донета осуђујућа пресуда, али није доказана побуа мржње из члана 54а Кривичног законика;

- Казна затвора изречена је у 3 предмета, од тога у 2 случаја казна затвора коју ће осуђени издржавати у просторијама у којима станује, док је условна осуда изречена у 9 предмета;
- Споразум о признању кривичног дела из члана 313. Законика о кривичном поступку закључен је у 4 предмета и донете су 4 пресуде којима суд прихвата споразум о признању кривичног дела;
- Начело опортунитета, односно одлагање кривичног гоњења из члана 283. Законика о кривичном поступку није примењено ни у једном предмету;
- Решење о одбацивању кривичне пријаве донето је у 7 предмета;
- У 4 предмета поднет је оптужни акт;
- У 1 предмету су у току доказне радње;
- У 1 предмету је у току истрага;
- У 1 предмету обустава претходног поступка;
- 4 предмета су заведена у евиденцију непознатих учинилаца;
- Оштећени су у 28 случајева особе мушког пола, а у 16 случајева женског пола;
- Оштећени су у 36 случајева пунолетне особе, а у 8 случајева малолетна лица.

У односу на стварну или претпостављену сексуалну оријентацију, као лично својство у смислу члана 54а Кривичног законика укупно је формирано 20 предмета због сексуалне оријентације.

- Током 2022. године формирана судва предмета у Вишем јавном тужилаштву у Новом Саду због кривичних дела учињених из мржње због сексуалне оријентације;
- Осуђујућа пресуда донета је у 8 предмета, од тога у 2 случаја није доказана побуда мржње из члана 54а Кривичног законика, док је у 3 случаја закључен споразум о признању кривичног дела;
- У 3 предмета донео је решење о одбацивању кривичне пријаве;
- У 3 предмета поднет је оптужни акт;
- У 1 предмету су у току доказне радње;
- У 1 предмету је у току истрага;
- 3 предмета су заведена у евиденцију непознатих учинилаца;
- Оштећени су у 18 случајева особе мушког пола, а у 8 случајева особе женског пола;
- Оштећени су у 24 случаја пунолетне особе, у 2 случаја малолетна лица.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије континуирано ради на сузбијању, откривању и расветљавању свих кривичних дела са обележјима националне мржње и нетрпељивости и расне, верске и друге дискриминације. Несумњиво је да се сви догађаји извршени између лица различите националне припадности, а *prigori* не могу сматрати међунационалним конфликтом, поготову не у случајевима када су изазвани од стране непознатих лица или када није утврђен њихов мотив. Полиција утврђује само претпостављени мотив, а правосудни органи су ти који ће дати коначну реч о врсти мотива (користољубље, освета, непажња, национална, верска или расна мржња и др.).

Полиција евидентира и извештава о инцидентима почињеним на основу националне, расне и верске мржње и нетрпељивости, на основу извештаја подручних полицијских управа и других организационих јединица МУП-а, а по посебној методологији конципираној у тадашњој Управи за аналитику 2004. године.

Не постоји посебна база у коју се евидентирају злочини из мржње, већ је реч о ручним евиденцијама.

Према подацима Министарства унутрашњих послова а територији Републике Србије у периоду од 2017. до 2022. године извршено је укупно **87** кривичних дела која су мотивисана националном, расном или верском мржњом и нетолеранцијом:

Кривичне пријаве поднете су због:

- ✓ **81** кривичног дела изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. Кривичног законика и то:
 - 30 исписивања графита (2017. – 7, 2018. – 3, 2019. – 6, 2020. – 4, 2021. – 8, јан.-окт. 2022 – 2)
 - 24 вербална сукоба (2017. – 4, 2018. – 5, 2019. – 6, 2020. – 1, 2021. – 6, јан.-окт. 2022 – 2)
 - 16 анонимних претњи (2017. – 2, 2018. – 2, 2019. – 2, 2020. – 3, 2021. – 7)
 - 2 оштећења објеката националних мањина(2020. – 1 и 2021. – 1)
 - једног физичког напада (2020.)
 - 8 осталих случајева (2019. – 2, 2020. – 1, 2021. – 1, јан.-окт. 2022 – 4)
- ✓ **5** кривичних дела расна и друга дискриминација из члана 387. Кривичног законика. Кривичне пријаве поднете су због: три случаја исписивања графита (2017. – 1, 2020. – 2); враћање на националној основи путем мобилног телефона (2018.); малолетно лице је из српског језика написало састав о Анти Павелићу и НДХ, као и о мржњи према српском народу (у 2020.).
- ✓ **једног кривичног дела повреда слободе изражавања националне или етничке припадности** из члана 130. Кривичног законика. Кривичне пријаве поднете су због претњи упућених путем телефона, Народном позоришту у Ужицу. НН лице је претило да ће запалити позориште уколико са зграде не уклоне усташке заставе. Случај је пријавио чувар у позоришту, а случај је расветљен.

	НАПАДИ НА ЛГБТ ОСОБЕ							Претње упућене ЛГБТ особама путем мобилних телефона и друштвених мрежа					
	број пријављених напада			последице			број кривичних дела	број претњи	број извештаја о догађајима достављених надлежном тужилаштву	број пријављених претњи	број идентификованих лица	број кривичних дела	број извештаја о догађајима достављених надлежном тужилаштву
	физички	вербални		смрт	тешке	лаге							
2017	7	6	13		1	2	2	2	4	2	2		
2018	6	3	9		1	2	4	4	2	1	1	1	1
2019	11	8	19		2	5	7	5	7	3			1
2020	12	7	19			3	3	8	3	5	4	1	4
2021	14	4	18		3	2	6		5	3	3		1
I-X 2022.	11	9	20			6	2	4	7	2			2
	61	37	98		4	20	24	15	30	17	10	4	9

Извор: МУП

Регистровано је 98 напада на ЛГБТ особе (61 физички напад и 37 вербалних), при чему су четири лица задобила тешке, а 20 лаке телесне повреде. Кривичне пријаве поднете су због 24 кривична дела, захтеви за покретање прекршајног поступка због 15 прекршаја, а 30 извештаја достављено је надлежном тужилаштву. Поступано је и по 17 пријављених претњи ЛГБТ особама, а с тим у вези идентификовано је 10 лица, поднете су кривичне пројаве због четири кривична дела, а у девет случајева достављен је извештај тужилаштву.

Аутономни женски центар на својој интернет страници има доступне податке о случајевима фемицида обрађене кроз квантитативно – наративне полугодишње извештаје, годишње извештаје и саопштења сачињена у периоду од 2010. године до данас. Па тако, извештај сачињен за период од 01. јануара 2022. године до 30. јуна 2022. године наводи да је забележено укупно 17 убистава жена: од чега 12 случајева убистава у породично-партнерском контексту и 5 случајева убистава изван породично-партнерског контекста. У доступним извештајима анализирани су карактеристике жртве, учиниоца, околности сваког појединачног случаја, идентификовани фактори ризика и институционално поступање по пријавама које су претходиле сваком појединачном случају фемицида.

33. Молимо Вас да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ЕСРИ у свом извештају у петом циклусу у вези са борбом против насиља мотивисаног мржњом.

33.1.(64) ЕКРИ препоручује да се полиција и тужилачке службе постарају да буду покренуте истраге у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, нарочито када постоје докази који указују на то да се може применити члан 54а Кривичног законика о отежавајућим околностима. Тужиоци у оптужницама треба изричито да се позову на члан 54а КЗ.

Када је реч о покретању истрага у свим случајевима расистичког, хомофобног и трансфобног насиља, јавни тужилац је, у складу са чланом 6. став 1. Законика о кривичном поступку, дужан да предузме кривично гоњење увек када постоје основи сумње да је учињено кривично дело или да је одређено лице учинило кривично дело за које се гоњење предузима по службеној дужности. Сходно томе, јавни тужиоци спроводе истрагу и кривично гоњење учинилаца за сва кривична дела учињена из побуде мржње и примењују члан 54а Кривичног законика као обавезну отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела (Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости из члана 317. Кривичног законика, Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу из члана 344а Кривичног законика и Расна и друга дискриминација из члана 387. Кривичног законика.

III ОБЛАСТ - ИНТЕГРАЦИЈА И ИНКЛУЗИЈА

Погледати Општу препоруку бр. 10 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о борби против расизма и расне дискриминације, кроз школско образовање (посебно одељак I) и Општу препоруку бр. 14 о борби против расизма и расне дискриминације у запошљавању.

34. За које специфичне групе постоје стратегије/политике интеграције или инклузије? Молимо дајте основне информације.

Република Србија је земља која се у претходне три деценије суочава са приливом великог броја миграната који су били приморани да напусте своја пребивалишта услед оружаних сукоба. На територији Републике Србије живи 25.330 избеглица које су уточиште у затражиле након распада СФРЈ (17.334 из Хрватске и 7.996 из Босне и Херцеговине), више од 400.000 избеглица које су узеле држављанство и које су у највећем броју постигле пуну социјалну, економску и политичку интеграцију, 196.140 интерно расељених лица са Косова и Метохије као и више од 16.000 повратника по основу споразума о реадмисији који имају различите потребе у процесу реинтеграције у друштво. Поред тога, Република Србија обезбеђује подршку у интеграцији и малом броју избеглица из земаља ван региона Западног Балкана (у периоду 2008-2022. године 219 лица је добило међународну заштиту).

За све наведене категорије постоји одговарајући стратешки или законски оквир којим је дефинисана институционална надлежност и имплементациони механизми који крајњим корисницима, као и мере којима се циљним групама обезбеђују адекватна решења у процесу интеграције и реинтеграције као и приступ правима.

У складу са *Законом о социјалној заштити*, сви грађани Републике Србије остварују сва права и услуге из области социјалне заштите под истим условима без обзира на расу, пол, старост, националну припадност, социјално порекло, сексуалну оријентацију, вероисповест, политичко, синдикално или друго опредељење, имовно стање, културу, језик, инвалидитет, природу социјалне искључености или другог личног својства а начело забране дискриминације корисника социјалне заштите је једно од основних начела.

Систем социјалне заштите посвећен је и активном обучавању својих кадрова у погледу стицања знања о препознавању дискриминације. До сада је акредитовано више програма обука који у свом фокусу имају поштовање људских права, антидискриминацију као и злостављање и занемаривање и кроз које су стручни радници едуковани за препознавање и реаговање у оваквим ситуацијама.

Закон о правима корисника услуга привременог смештаја у социјалној заштити⁵⁹ дефинише начело недискриминације корисника, као и услове за услуге смештаја

⁵⁹ „Сл. гласник РС“ број 126/21

које се пружају у складу са вољом и жељом корисника, уз уважавање њиховог животног циклуса, етничког и културног порекла, животних навика, развојних и других потреба.

Закон о бесплатној правној помоћи примењује се од 1. октобра 2019. године.⁶⁰

Руководећи се принципом социјалне инклузије усвојене су следеће стратегије:

- Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022. до 2030. године
- Стратегија за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2020-2024. године
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период од 2022. до 2026. године
- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године као и Акциони план за период од 2021. до 2023. године за спровођење те стратегије.

*Очекује се усвајање Стратегије социјалне заштите

а. Мигранти

35. **Молимо Вас да наведете све релевантне промене и добре праксе као и да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ЕCRI у свом извештају у петом циклусу у вези са интеграцијом миграната.**

Програм интеграције у Републици Србији траје једну годину и намењен је лицима којима је у Републици Србији одобрено право на азил. У оквиру интеграције, Комесаријат за избеглице и миграције, лицима којима је одобрено право на азил, обезбеђује израду *индивидуалног плана интеграције, смештај*, уколико је потребан, *часове српског језика и писма*, као и часове упознавања са српском културом, историјом и уставним уређењем, али и друге мере предвиђене Уредбом о интеграцији.

У зависности од висине прихода по члану породице, Комесаријат обезбеђује помоћ у висини до износа минималне зараде утврђене по запосленом у Републици Србији за претходни месец, новчану помоћ потребну за привремени смештај лица на локацији коју лице самостално изабере и предузима све мере у циљу заштите и спречавања дискриминације.

Рад на унапређењу запошљавања тражилаца азила и лица са одобреним азилом укључује примену Меморандума о разумевању између Комесаријата, Националне службе за запошљавање и УНХЦР-а, који предвиђа активно укључивање приватног сектора, инфосесије за запослене у НСЗ и Комесаријату, информативне радионице и

⁶⁰ „Сл. Гласник РС”, бр. 87/18

обуке за активно тражење посла и мотивационо-активационе семинаре за лица са одобреним азилом.

У складу Законом о републичким административним таксама (члан 19.), лица која не могу да плате таксу без штете по своје издржавање или издржавање своје уже породице, ослобађају се такси.

Потпуно и правовремено информисање о правима, могућностима и обавезама спроводи се кроз индивидуално саветовање са саветником за интеграцију, неометан приступ организованим инфосесијама, а у сарадњи са УНХЦР-ом, израђена је *Брошура о интеграцији* који садржи све релевантне информације.

Информације о укључивању деце у систем образовања детаљније су обрађене у одговору на питање 38.

Додатне услуге подршке лицима којима је одобрено право на азил пружају се у виду бесплатних услуга превођења и културне медијације, правног саветовања и заступања, психолошке и социјалне подршке али и асистенције приликом проналажења приватног смештаја и приступа тржишту рада и другим државним органима. Подршка се пружа и приликом израде или замене личних докумената, у процесу признавања диплома и уписа деце у систем редовног школовања.

У области подршке систему социјалне заштите у раду са мигрантском популацијом у периоду од 2020.- 2022.год. спроведен је читав низ различитих пројеката кроз које је подржан рад 19 установа социјалне заштите (центара за социјални рад, центара за смештај малолетних миграната, Центра за заштиту жртава трговине људима) као и самог Министарства. Кроз ове пројекте било је ангажовано преко 100 радника од којих је 10 накнадно запослено у систему социјалне заштите и у области рада са мигрантима код других организација а тренутно је ангажовано 45 стручних радника/сарадника. Побољшани су капацитети смештаја малолетних миграната без пратње, органи старатељства су донели 3.400 решења о одређивању привременог старатеља за мал.мигранте, више од 100 запослених у систему прошло је обуке за рад са мигрантском популацијом, обезбеђена су хигијенска средства против ковида (маске, рукавице, средства за дезинфекцију, и др.), набављена су теренска возила и др.

36. **Да ли се мигрантима нуде бесплатни курсеви језика за учење службеног(их) језика? Наведите детаље о њиховом дизајну (тј. број сати, трајање, критеријуми за похађање) и ниво похађања од стране горе наведених група, укључујући одрасле и децу.**

У азилним и прихватним центрима у којима су смештени тражиоци азила и мигранти, редовно се одржавају бесплатне радионице учења српског језика које су доступне свим смештеним лицима, независно од њиховог правног статуса. Такође,

у појединим центрима, у зависности од заинтересованости, доступне су и бесплатне радионице енглеског језика за сва смештена лица.

Додатно, лицима којима је одобрено право на азил обезбеђени су часови српског језика и писма у Републици Србији у трајању од 300 школских часова, као и могућност одобравања додатних 100 школских часова српског језика уколико лица обављају послове који захтевају високу школску спрему. Деци, односно лицима која похађају редовно школу обезбеђује се 140 часова учења српског језика, док се за лица старија од 65 година обезбеђује 200 школских часова.

37. Да ли се мигрантима нуде курсеви интеграције ⁶¹? Наведите детаље о њиховој дужини и обиму.

Од доношења новог Закона о азилу и привременој заштити (2018. године), Комесаријат за избеглице и миграције је заједно са УНХЦР-ом и невладиним организацијама Београдским центром за људска права и Центаром за кризну политику и реаговање оформио заједнички тим за информисање тражилаца азила који бораве у центрима за азил о својим правима и обавезама током процедуре тражења азила, као и у програму интеграције. Овај тим обилази азилне и прихватне центре и спроводи специјализоване информативне сесије за лица која су смештена у тим центрима.

38. Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о:

- (i) образовном постигнућу деце миграната у предшколском, основном, средњем и високом образовању;
- (ii) уделу деце која рано напуштају образовање и обуку, тј. стопи напуштања;
- (iii) младим мигрантима који су незапослени, не школују се и не усавршавају се кроз систем обука.

Сва деца са одобреним азилом су укључена у образовни систем обавезног основног образовања, а велики је и проценат оних који похађају редовно средњу школу. Деци укљученој у предшколско, основно и средње образовање, као и одраслим неписменим лицима којима је одобрено право на азил, Комесаријат за избеглице и миграције обезбеђује помоћ приликом укључивања у образовни систем у Републици Србији као и бесплатне уџбенике и школски прибор.

Од 2017. године до сада, 24 деце је добило азил, од којих је 20 основношколског или средњешколског узраста. Сва деца су уписана у редовно школовање. Од укупног броја уписане деце, четворо деце је напустило школовање због пресељења у другу земљу.

Након успешно положених пријемних испита, четворо младих избеглица је 2021. године уписало факултете београдског универзитета. У складу са Лисабонском

⁶¹ Комбинација курсева језика и оријентације који би требало да помогну интеграцији у дату државу (пример Немачке)

конвенцијом Савета Европе Република Србија се 18.10.2021. године придружила и програму издавања Европског пасоша квалификација за избеглице (EQPR, European Qualifications Passport for Refugees) који резимира стечене квалификације, језичке вештине и радно искуство које избеглице не могу да документују.

Имајући у виду да су мигрантске породице у транзиту кроз Србију, као и да је настава током 2021. године делимично реализована online, Министарство надлежно за образовање процењује да је најмање 43% ученика миграната похађало 25 часова редовне наставе + 2 часа допунске наставе на недељном нивоу. Остали ученици мигранти/тражиоци азила, углавном они који су у Србији дуже од годину дана, похађали су све часове, између 22 - 28 часова недељно, у зависности од разреда (УНХЦР индикатор). Поред редовне наставе, више од 75% ученика миграната укључено је у ваннаставне активности, и то непосредним путем, уколико су епидемиолошки услови то дозвољавали, или онлајн путем. За ученике мигранте који се краће задржавају у Србији, припрема се школски извештај (на српском и енглеском језику) који садржи ниво образовних компетенција које је ученик мигрант достигао током образовања у Србији, а који представља својеврсни образовни пасош. Током 2021. године укупно је уручено 42 школска извештаја за ученике који су напустили Србију.

Процент ученика мигранта/тражилаца азила који добијају додатну образовну подршку од стране наставника и стручних сарадника у школи (школска 2020/21 и 2021/22. година) је 95%. У 2021. години 80% (од којих су 60% девојчице) ученика миграната/тражилаца азила савладало је језик инструкције у систему образовања довољно да могу да прате наставу. Најмање 20% ученика мигранта, пре свега оних који су у систему образовања дуже од једне године, савладало је језик инструкције врло добро. Министарство просвете је предузело низ активности поводом укључивања деце, избеглица из Украјине. Министарство надлежно за образовање је упутило свим школским управама у којима је регистрован прилив деце из Украјине *Инструкцију о укључивању деце из популације миграната и избеглица у систем образовања и васпитања Републике Србије*. Том приликом школама је послата информација о образовном систему у Украјини како би у што већој мери прилагодили наставне материјале и повезали се са системом из кога деца долазе као и информације о организацији образовног процеса за украјинску децу која су евакуисана из места сталног боравка. Министарство је обезбедило два преводиоца за украјински језик.

У зависности од расположивих средстава, у азилним и прихватним центрима се обезбеђује похађање обука и добијање сертификата за занимања попут аутомеханичара, куvara, фризера, ИТ експерта, домара, фризера и кројача. Поред ових вокационих тренинга, спроводе се и окупационе активности у виду радионица, које се организују у зависности од заинтересованости као што су нпр. фотографија, грнчарија, израда сувернира, итд.

39. **Да ли постоји специјализована подршка за децу мигранте у предшколском и обавезном образовању, стручном оспособљавању и високом образовању?**

Деца мигранти и избеглице у школи раде по прилагођеном програму, према упутствима Министарства надлежног за образовање. Васпитачи су у свакодневној комуникацији са представницима школа и на свакодневном нивоу прате активности деце, помажу у изради домаћих задатака и пружају логистичку подршку како деци тако и наставницима.

40. **Да ли се предузимају мере у предшколској установи како би се обезбедило да деца мигранти у довољној мери савладају језик наставе пре поласка у основну школу?**

41. **Која је процедура за формално признавање страних квалификација?**

42. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о стопама запослености и незапослености мигранта.**

Ирегуларни мигранти немају право на рад у Републици Србији.

Од 2017. године азил је у Републици Србији одобрен за 141 лице, од којих је 117 мушкараца и 24 жена. Према подацима Комесаријата за избеглице и миграције, од укупног броја лица са одобреним азилом, 32% лица је запослено, док од укупног броја запослених, жене чине 10%.

Анкета о радној снази не садржи податке о основним индикаторима тржишта рада за мигрантску популацију.

43. **Наведите све доступне податке о заступљености лица имигрантског порекла у јавној управи.**

44. **Да ли постоје посебни програми запошљавања миграната? Да ли се послодавцима дају подстицаји да запосле мигранте (као што су пореске олакшице)?**

Рад на унапређењу процеса интеграције и приступа тржишту рада укључује и примену Меморандума о разумевању између Комесаријата, Националне службе за запошљавање и УНХЦР, потписаног 09.07.2021 године.

На основу заједничког плана активности за 2022. годину, спроведене су три инфосесије за тражиоце азила и лица којима је одобрен азил који бораве на приватним адресама, као и три инфосесије за засполене у Националној служби за запошљавање и Комесаријату за избеглице и миграције. План за 2023. годину предвиђа обуке за активно тражење посла намењене тражиоцима азила и лицима са одобреним азилом, као и мотивационо-активационе семинаре и израду

индивидуланих планова интеграције за избеглице и тражиоце азила који поседују радну дозволу.

Један од дефинисаних циљева споразума је и тежња да тражиоци азила и лица са одобреним азилом буду уврштени у „тешко запошљиве категорије“ сходно позитивно-правним прописима, што ће им омогућити приступ посебним мерама запошљавања.

Тражиоци азила и лица са одобреним азилом у највећем броју се запошљавају као преводиоци, у кол-центрима, или у угоститељству.

Развијена је и апликација www.asylum.rs, која тражиоцима азила и лицима којима је одобрен азил пружа релевантне и адекватне информације у циљу укључивања у социо-економско окружење у Републици Србији. Као подршка брзом запошљавању лицима са одобреним правом на азил су организовани часови српског језика и дигиталне писмености.

Пример добре праксе је сарадња са компанијом ИКЕА која тражиоцима азила и лицима са одобреним азилом нуди 3 месеца плаћеног стажирања у својој продавници у Београду. Овај програм нуди могућност савладавања нових вештина и лакшу интеграцију на тржиште рада.

У домену активне политике запошљавања не постоје посебни програми нити олакшице за запошљавање миграната.

45. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о приступу миграната становању и здрављу. Да ли постоји неко посебно законодавство које регулише њихово становање? Постоје ли стамбени програми доступни овим људима?**

У складу са Законом о азилу и привременој заштити⁶² Комесаријат за избеглице и миграције у Републици Србији обезбеђује материјалне услове за прихват тражилаца азила, као и привремени смештај и лицима којима је одобрено право на азил у складу са прописима којима је уређена област управљања миграцијама.

Интеграција лица којима је детаљније је регулисана Уредбом о мерилима за утврђивање приоритета за смештај лица којима је признато право на уточиште или додељена супсидијарна заштита и условима коришћења стамбеног простора за привремени смештај.

Од 2017. године Комесаријату је поднет 51 захтев за одобравање новчане надокнаде за становање, за укупно 70 лица и свим лицима која су поднела захтев одобрена је

⁶² „Службени гласник РС”, број 24/18

поменута новчана помоћ. Од укупног броја поднетих захтева, 21 захтев се односио на лица женског пола.

Свим мигрантима, без обзира на правни статус, обезбеђена је здравствена заштита, укључујући обавезан преглед приликом пријема у азилне и прихватне центре. Свим лицима, у складу са индикацијама обезбеђена је здравствена заштита на примарном, секундарном и терцијарном нивоу. У зависности од броја лица смештених у центру и удаљености од објекта примарне здравствене заштите, здравствена заштита се обезбеђује у самом центру или у најближој здравственој установи. Посебна брига пружа се мајкама и бебама, деци и репродуктивном здрављу. Успостављена је и редовна имунизација све деце.

46. Који су услови за спајање породице миграната?

Законом о странцима⁶³ (чланови 56 и 61.) прописани су услови за одобрење привременог боравка за члана уже породице странца коме је одобрен азил у Републици Србији, као и из хуманитарних разлога странцима. Привремени боравак из члана 56. и 61. Закона о странцима, се у складу са чланом 44. одобрава на период до 1 године.

Приликом поступања по захтеву за одобрење привременог боравка из хуманитарних разлога, узимају се у обзир чињенице и околности које упућују да странац из оправданих разлога није испунио опште услове за одобрење привременог боравка из члана 41. став 2. и члана 43. Закона о странцима.

47. Да ли недржављани имају право да гласају и да се кандидују на локалном нивоу и под којим условима?

Законом о локалним изборима (члан 3. став 1.)⁶⁴ прописани су услови да се бира одборник и да буде биран за одборника. По овом закону то право остварује пунолетни држављанин Републике Србије.

48. Који су услови за натурализацију? Да ли се сродним поступком постављају рокови за закључивање претходно наведеног процеса од стране надлежних органа?

Стицање држављанства у Републици Србији регулише Закон о држављанству Републике Србије⁶⁵ који тренутно предвиђа четири основна начина, а то су: порекло, рођење на територији Републике Србије, пријем и по основу међународних уговора.

⁶³ „Службени гласник РС”, бр. 24/18 и 31/19

⁶⁴ „Службени гласник РС”, бр. 14/22

⁶⁵ „Службени гласник РС”, број 135/04, 90/07 и 24/18

До пријема у држављанство, односно натурализације, долази на лични захтев, о чему одлучује Министарство унутрашњих послова у посебном поступку. Круг лица која на овај начин могу стећи наше држављанство обухвата: странце, иселјенике из Републике Србије и њихове потомке, припаднике српског народа и избегла, прогнана и расељена лица са простора бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије.

Када је у питању натурализација странаца, у складу са чланом 14 Закона о држављанству, странац коме је сходно прописима о кретању и боравку странаца одобрено стално настањење у Републици Србији, може бити примљен у држављанство Републике Србије, под условом да је навршио 18 година живота и да му није одузета пословна способност и да има отпуст из страног држављанства или доказ да ће отпуст добити ако буде примљен у држављанство Републике Србије. Брачна заједница са држављанином Републике Србије у трајању од најмање 3 године омогућава странцу пријем у држављанство Републике Србије без отпуста из страног држављанства, сходно члану 17. истог закона . Предуслов за подношење захтева за пријем странца у држављанство републике Србије је одобрење за стално настањење.

Када су у питању услови за одобрење сталног настањења, странац има право да након пет година непрекидно одобреног привременог боравака у Републици Србији поднесе захтев за стално настањење. У тренутку подношења захтева за одобрење сталног настањења странац мора имати одобрен привремени боравак по неком од основа прописаних за одобрење привременог боравака.

Непрекидним бораваком сматра се ефективни боравак странца на територији Републике Србије, са могућношћу вишекратног одсуства из Републике Србије до десет месеци или једнократног одсуства до шест месеци, у периоду од пет година.

У посебним случајевима стално настањење може се одобрити и странцу: који је на територији Републике Србије у брачној или ванбрачној заједници са држављанином Републике Србије или странцем коме је одобрено стално настањење провео непрекидно најмање три године на одобреном привременом бораваку по основу спајања породице; малолетнику на привременом бораваку у Републици Србији, ако је један од родитеља држављанин Републике Србије или странац коме је одобрено стално настањење;

који је пореклом из Републике Србије; другом странцу који има одобрен привремени боравак, ако то налажу разлози хуманости или то представља интерес за Републику Србију.

49. Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о:

- (i) уделу миграната који имају дозволу сталног боравака или дугорочну боравишну дозволу;

- (ii) уделу миграната који су стекли држављанство;
- (iii) уделу миграната међу изабраним представницима.

Привремени боравак по основу хуманитарног основа, на дан током 2022. године одобрен је за 96 страних држављана. Период на који је одобрен привремени боравак је до 1 године.

б. Роми⁶⁶

Погледати Општу препоруку бр. 13 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ECRI) о борби против антициганизма и дискриминације Рома.

50. **Молимо Вас да наведете све релевантне промене и добре праксе, као и да известите о активностима у вези са препорукама које је дала ECRI у свом извештају у петом циклусу у вези са интеграцијом/ инклузијом Рома.**

50.1 (76) ЕКРИ препоручује српским властима да одреде централне, покрајинске и локалне органе који би били одговорни за остваривање циљева и спровођење одговарајућих мера стратегије за Роме, да одреде неопходне људске и финансијске ресурсе за њихово спровођење, да успоставе снажну процедуру и структуру мониторинга и да се постарају да се испуне специфичне потребе Рома расељених са Косова.

Друштвено-политички систем Републике Србије устројен је на принципу потпуне заштите националних мањина. Питање положаја националних мањина Република Србија решава и спроводи у складу са одредбама Оквирне конвенције Савета Европе о заштити националних мањина и на основама међународних уговора о људским правима, а сагласно Уставу Републике Србије. Редовни избори за чланове 23 национална савета одржани су 13. новембра ове године, међу којима је и Национални савет ромске националне мањине.

Од 2017. године функционише Координационо тело за праћење реализације Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији са задатком разматра сва питања и координира рад органа државне управе, органа јединица локалне самоуправе, јавних предузећа и других облика организовања од стране Републике Србије и јединица локалне самоуправе у вези са пословима из њиховог делокруга рада у вези са социјалним укључивањем Рома и Ромкиња у Републици Србији. У јуну 2021. године Влада поново оснива Координационо тело, а у августу исте године и стручну групу тог тела. Председница Координационог тела је председница Владе, а чланови су претежно министри и представници Националног савета ромске националне мањине.

⁶⁶ Термин „Роми” не обухвата само Роме већ и Синте, Кале, Ашкалије, Египћане и сродне групе становништва у Европи, заједно са номадима.

Законом о министарствима из 2020. године основано је Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, у оквиру којег је формиран посебан Одсек за унапређење положаја Рома и Ромкиња.

Информације о расељеним Ромима са територије АП Косово и Метохија погледати у одговорима на питање под бројем 58.

50.2 (80) ЕКРИ препоручује да српске власти у значајној мери и на годишњем нивоу повећавају стопу похађања предшколских установа међу ромском децом, нарочито међу оном која живе у ромским насељима. Истовремено, власти би требало да им обезбеде да довољно савладају будући језик наставе пре поласка у основну школу.

50.3 (82) ЕКРИ препоручује да се власти, нарочито школски органи, усредсреде на циљ 5.1 акционог плана за Роме како би се обезбедило потпуно укључивање ромске деце у предшколско, основно и средње образовање, да брзо спроведу с тим повезане мере и да коригују амбициозне циљеве за кључне показатеље, попут повећања стопа уписа и завршавања школе у основном и средњем образовању.

Изменама и допунама Закона о забрани дискриминације сегрегација је препозната као сваки акт којим физичко или правно лице раздваја без објективног и разумног оправдања друга лица или групу лица на основу личног својства. Међутим, процес деинституционализације, инклузивног образовања и унапређење политике социјалног становања, и други процеси који подразумевају мере против сегрегације, не могу се спроводити простим проглашавањем ништавим одредби постојећег законодавства, већ процес изискује константан рад на изменама и допунама законског, стратешког и институционалног оквира, што је и предвиђено Стратегијом превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године.

Према мишљењу Заштитника грађана сегрегација ромске деце у образовању је и даље присутна. Изменама Закона о систему образовања и васпитања којима је омогућено се родитељима да приликом уписа деце у основну школу опредељују за жељену школу, а не за школу на територији месне или локалне самоуправе где им је пребивалиште, довеле су до тога да у појединим срединама родитељи неромског порекла не уписују децу у школе у којима наставу похађа велики број ромских ученика.

Према мишљењу Заштитника грађана и поред тога што је Министарство надлежно за образовање спровело бројне активности ради спречавања сегрегације ромске деце и формирања одвојених одељења, пракса је показала да овај проблем опстаје упркос предузетим мерама. У области образовања направљени су одређени помаци када говоримо о укључивању ромске деце у образовни систем, посебно у

предшколски програм. Потребно је додатно прецизирати евиденције о броју ромске деце у образовном систему. И поред великих напора и спроведених активности проблем сегрегације опстаје у образовном систему са тенденцијом пораста броја школа које похађају искључиво ромска деца.

Погледати одговор на питање под бројем 16.

50.4 (85) ЕКРИ препоручује српским властима да и даље стављају посебан нагласак на остваривање циљева и мера везаних за становање Рома у одељку 5.2 стратегије за Роме и да у ту сврху траже средства од међународних донатора.

Акционим планом за примену Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији предвиђене су конкретне мере и кативности у области становања и средства како из буџета тако и донаторкса.

Погледати одговор на питање под бројем 60.

50.5 (89) ЕКРИ препоручује да српске власти развију систем показатеља интеграције и интензивирају прикупљање података о равноправности, при том, обезбеђујући начела тајности, добровољне самоидентификације и информисаног пристанка. Те податке треба користити да би се унапредила интеграција и смањила дискриминација мањина у областима као што су образовање и запошљавање.

Након закона о равноправности полова, усвојен је у мају 2021. године Закон о родној равноправности, који прописује се и регулише вођење статистичких података разврстаних по полу у органима јавне власти и код послодаваца (члан 12.). Информације и статистички подаци који се прикупљају и евидентирају у органима јавне власти и код послодаваца у свим областима у којима се спроводе мере из овог закона морају бити, осим збирно, разврстани и исказани по полу и старосној доби. По први пут су овим законом укључени и подаци о неплаћеном кућном раду који се прикупљају и евидентирају од стране републичког органа надлежног за статистику и јавно објављују, представљају званичну статистику Републике Србије, у складу са законом.

Додатно погледати одговоре на питање под бројем 56.

50.6 (91) ЕКРИ препоручује властима да дају висок приоритет запошљавању сразмерног броја Рома и припадника других мањина у државној служби и да им обезбеде да имају користи од једнако стабилних радних услова као и други државни службеници.

Афирмативне мере у циљу обезбеђивања одговарајуће заступљености припадника националних мањина у државним органима, органима аутономне покрајине и ЈЛС, јавним службама и јавним агенцијама, спроводе су у складу са законима, Акционим планом за Преговарачко поглавље 23: правосуђе и основна права, Акционим планом остваривање права припадника националних мањина,

Стратегијом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године као и препорукама Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе.

Релевантни закони и пропис за примену афирмативних мера у области запошљавања:

- Закон о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе⁶⁷
- Закон о јавним агенцијама⁶⁸
- Закон о државним службеницима⁶⁹
- Закона о запосленима у јавним службама⁷⁰
- Уредба о критеријумима за разврставање радних места и мерилима за опис радних места службеника у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе⁷¹
- Уредба о спровођењу интерног и јавног конкурса за попуњавање радних места у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе⁷²

На локалном нивоу функционишу координатори за ромска питања, запослени у општинској администрацији и мобилни тимови за инклузију Рома, сачињени од представника институција на локалу. У извештајном периоду број лица задужених за ромска питања кретао се између 70 и 80 од укупно 150 јединица локалне самоуправе, док је број координатора за ромска питања учлањен у Асоцијацију ромских координатора око 50. Капацитети мобилних тимова ојачани су 2022. године у оквиру ИПА пројекта, подршком у возилима и рачунарима за 30 јединица локалне самоуправе у циљу опремања мобилних тимова за инклузију Рома.

Када је реч о установама социјалне заштите на локалу, у Рашкој области, директори две установе социјалне заштите у Тутину су бошњачке националности, директор центра за социјални рад у Сјеници је српске националности а директор центра за социјални рад у Новом Пазару је бошњачке националности. Запослени радници у овим установама су углавном бошњачке и српске националности.

У центру за социјални рад у Прешеву запослено је 9 радника од којих је један српске националности а 8 албанске укључујући и директора установе. У центру за социјални рад у Бујановцу запослено је 13 радника од тога је 10 албанске националности укључујући директора, 1 српске националности, 1 ромске националности и 1 македонске националности.

⁶⁷ „Службени гласник РС”, бр. 21/16, 113/17, 113/17 - др. закон, 95/18 и 114/21),

⁶⁸ „Службени гласник РС”, бр. 18/05, 81/05 – исправка и 47/18

⁶⁹ „Службени гласник РС”, бр. 79/05, 81/05 - исправка, 83/05 - исправка, 64/07, 67/07 - исправка, 116/08, 104/09, 99/14, 94/17, 95/18 и 157/20

⁷⁰ „Службени гласник РС”, број 113/17, 95/18, 86/19, 157/20 и 123/21

⁷¹ „Службени гласник РС”, бр. 88/16, 113/17 - др. закон и 12/22

⁷² „Службени гласник РС”, бр. 95/16 и 12/22

Укупан број центара за социјални рад у Србији је 141 и овом мрежом покривена је целокупна територија Републике. Све информације о услугама и правима из система социјалне заштите могу се добити у овим центрима а тамо где живе већински националне мањине информације се могу добити и на језицима мањина. Такође, у овим срединама запослени су и радници који припадају националним мањинама што је неопходно због комуникације са странкама. За сада немамо податак о броју Рома који су запослени у установама социјалне заштите.

51. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о:**
- (i) образовном постигнућу ромске деце у предшколском, основном, средњем и високом образовању;**
 - (ii) уделу оних који рано напуштају образовање и обуку, тј. стопу напуштања;**
 - (iii) учешћу одраслих Рома у програмима целоживотног учења;**
 - (iv) младим Ромима који су незапослени, не школују се и не усавршавају се кроз систем обука.**

Погледати одговор на питање под бројем 16.

52. **Да ли постоји специјализована подршка и/или афирмативне мере за ромску децу у предшколском, основном, средњем и високом образовању и стручном образовању?**

Постоји специјализована подршка и афирмативне мере за упис у средњу школу и високо образовање. Подстиче се упис деце у предшколски систем образовања, а упис у основне школе без услова у смислу идентификационих докумената и сл. Погледати одговор на питање 16.

53. **Да ли се предузимају мере у предшколској установи како би се обезбедило да ромска деца у довољној мери савладају језик наставе пре поласка у основну школу?**

Погледати одговор на питање 16.

54. **Да ли постоје школе или одељења „само за Роме“?**
Погледати одговор на питање 16.

55. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о стопама запослености и незапослености Рома.**

Анкета о радној снази (основно анкетно истраживање којим се прикупљају подаци о стању, кретањима и трендовима на тржишту рада) не садржи податке о основним индикаторима тржишта рада по основу припадности националној мањини.

У категорији младих Рома, од 15 до 29 година старости, са стањем на дан 31.10.2022. године, на евиденцију незапослених лица Националне службе за запошљавање пријављено је 7.561 Рома (3.840 жена), што представља учешће од 27,78% од укупног броја пријављених Рома на евиденцију Националне службе за запошљавање.

Незапослена лица и запошљавање са евиденције -Роми-	Незапослени Роми и Ромкиње на евиденцији НСЗ (31. октобар 2022. године)		Случајеви запошљавања Рома и Ромкиња са евиденције НСЗ (кумулатив јануар-октобар 2022. године)	
	Укупно	Жене	Укупно	Жене
I KS	23,800	12,574	2,874	1,263
II KS	348	121	116	53
III KS	1,754	554	1,194	394
IV KS	1,104	546	1,115	552
V KS	13	1	22	11
VI - 1 KS	38	21	64	41
VI - 2 KS	43	30	132	94
VII - 1 KS	112	61	283	152
VII - 2 KS	3	1	1	0
VIII KS	2	1	2	1
Укупно по нивоу квалификације	27,217	13,910	5,803	2,561
15 - 19	1,849	918	451	157
20 - 24	2,632	1,364	813	339
25 - 29	3,080	1,558	795	347
30 - 34	3,317	1,768	808	342
35 - 39	3,182	1,661	720	372
40 - 44	3,155	1,610	708	358
45 - 49	3,159	1,677	614	300
50 - 54	2,706	1,376	369	181
55 - 59	2,364	1,175	320	113
60 - 65	1,773	803	205	52
Укупно по старосним групама	27,217	13,910	5,803	2,561
до 3 месеца	3,275	1,509	1,994	816
3 до 6 месеци	1,887	904	935	416
6 до 9 месеци	1,624	795	663	306
9 до 12 месеци	1,204	566	347	136
1 до 2 године	4,154	2,110	749	322
2 до 3 године	2,714	1,292	321	147
3 до 5 година	3,405	1,743	333	167

5 до 8 година	3,962	2,181	222	120
8 до 10 година	1,328	733	69	35
више од 10 година	3,664	2,077	170	96
Укупно према дужини тражења посла	27,217	13,910	5,803	2,561

56. Наведите све доступне податке о заступљености Рома у јавној управи. Да ли постоји систем квота или постоје посебни програми за повећање њиховог запошљавања у државној служби?

Изменама и допунама Закона о државним службеницима, који се примењује од 1. јануара 2019. године, предвиђено да се у Централној кадровској евиденцији по принципу добровољног изјашњавања воде подаци о националној припадности, као и о језику на коме је стечено основно, средње и високо образовање.

У погледу прикупљања података о националној припадности када је реч о запосленима у органима аутономних покрајина и јединица локалних самоуправа Законом о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе прописано је да се између осталих података који се о запосленима воде у кадровској евиденцији води и податак о националној припадности који се води у складу са начелом добровољног изјашњавања, као и податак о језику на којем је запослени завршио основно, средње и високо образовање, уз писану сагласност запосленог.

Законом о централном регистру обавезног социјалног осигурања⁷³ прописано је да Централни регистар за обавезно социјално осигурање преузима послове вођења Регистра запослених, изабраних, именованих, постављених и ангажованих лица код корисника јавних средстава у који се, у складу са важећим прописима, између осталих, уписује и податак о националној припадности, податак о језику на коме је завршена основна школа и језику на коме је завршена средња школа, а у складу са принципом добровољног изјашњавања прописаног Уставом. Такође, Министарство финансија успоставља и Регистар за јединствену евиденцију корисника јавних средстава „Искра“ који подржава упис података о националној припадности запослених у јавном сектору, у складу са принципом добровољног изјашњења.

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог у сарадњи са програмом Немачке развојне сарадње „Инклузија Рома и других маргинализованих група у Србији“ који спроводи ГИЗ у Србији, Канцеларијом за Инклузију Рома Аутономне Покрајине Војводине и Удружењем ромских студената покренуло је програм „Подстицање запошљавања високо образовних Рома и Ромкиња у

⁷³ „Службени гласник РС”, бр. 95/18 и 91/19

јединицама локалне самоуправе“ са циљем подстицања запошљавања/радног ангажовања високо образованих Рома и Ромкиња у јединицама локалне самоуправе у струци за коју је стечена академска и струковна врста квалификације, односно шести и седми ниво квалификације. Програм је реализован упућивањем јавног позива јединицама локалне самоуправе. У реализацији Програма могу учествовати све јединице локалне самоуправе на територији Републике Србије које у својим организационим јединицама, јавним предузећима или установама имају потребу за запошљавањем/радним ангажовањем лица са шестим или седмим нивоом квалификације, а кроз овај јавни позив обезбеђено око 2.400 еура по сваком запосленом/радном ангажованом лицу. Као резултат пројекта, у јединицама локалне самоуправе запослено је 19 лица.

У 2022. години Влада је основала Комисију за регулаторни оквир унапређења запошљавања Рома у јавном сектору.

57. Да ли постоје посебни програми запошљавања Рома? Да ли се послодавцима дају подстицаји, као што су пореске олакшице, да запосле Роме?

Мере активне политике запошљавања које реализује Национална служба за запошљавање утврђене су Акционим планом за период од 2021. до 2023. године за спровођење Стратегије запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године. У појединим мерама јасно је примењен институт афирмативне акције за припаднике ромске националне мањине⁷⁴. у оквиру Акционог плана који је дотупан и на српском и на енглеском језику. Током 2021. године у дигиталном формату постављене су Обука за активно тражење посла и Обука за развој предузетништва, које су доступне и на ромском језику.

У циљу подстицања самозапошљавања лица ромске националности за отпочињање сопственог посла опредељена су посебна средства за самозапошљавање Рома која се одобравају у виду субвенције у једнократном износу. Послодавцима је у 2022. години, као и у предходном периоду обезбеђена финансијска подршка за подстицање запошљавања лица из категорије теже запошљивости укључујући лица ромске националности, у оквиру више модалитета подршке. Један од видова подршке се односи на субвенцију за запошљавање незапослених лица из категорије теже запошљивих у једнократном износу. Висина ове субвенције одређује се према степену развијености региона. У оквиру мере Јавни радови који се организују у циљу радног ангажовања Рома и лица из осталих теже запошљивих категорија средства су намењена за организовање јавних радова у складу са Јавним позивом.

Полазећи од чињенице да се неповољна образовна структура Рома као и недостатак радног искуства директно одражава на отежану запошљивост, укључивањем Рома у

⁷⁴ Детаљан опис мера доступан је на интернет страни: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sekto-rad-i-zaposljavanje/strategija-zaposljavanja>

програме додатног образовања као што су мере функционалног основног образовања, обуке на захтев послодавца за стицање практичних знања за обављање конкретних послова, обуке за тржиште рада у значајној мери се допринело повећању запошљивости и интеграцији Рома на тржиште рада. У циљу стицања практичних знања и вештина кроз обављање конкретних послова заснивањем радног односа, учешћем у мери Стицање практичних знања, под условима дефинисаним Јавним позивом, послодавац остварује право на накнаду трошкова зараде за укључена лица у висини минималне зараде са припадајућим порезом и доприносима у трајању од три месеца. Приоритет приликом укључивања у ову меру имају Роми и особе са инвалидитетом.

Поред финансијских мера подршке Национална служба за запошљавање у раду са лицима ромске националности предузима и низ других активности на пружању подршке у јачању вештина за активно тражење посла, укључивањем у обуке за јачање самопоуздања, мотивације у поступку тражења посла и укључивање у сајмове запошљавања. За лица која поседују дигиталне вештине у 2022. години почеле су да се спроводе онлајн обуке које се могу пратити на ромском језику и то: Обука за активно тражење посла и Пут до успешног предузетника.

Национална служба за запошљавање активно сарађује са свим релевантним институцијама укључујући владин сектор, сектор цивилног друштва и послодавце на реализацији активности на интеграцији Рома на тржиште рада и у друштво спровођењем афирмативних мера као што су борба против дискриминације, промовисање родне равноправности, једнаке могућности за приступ тржишту рада кроз појединачна и заједничка деловања првенствено у оквиру пројектних активности.

58. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о приступу Рома становању. Да ли постоји неко посебно законодавство које регулише њихово становање? Да ли постоје стамбени програми који су доступни Ромима? Да ли је принудно иселење проблем који се понавља у овој заједници?**

Република Србија наставља да води интеграциону политике борбе против против етничке, социјалне, и економске сегрегације. Мере јавних политика, које су осмишљене и спроводе се ради пружања стамбене подршке Ромима, пре свега се односе на унапређења услова становања Рома у ромским насељима, предвиђених Закон о становању и одржавању зграда⁷⁵ и Стратегијом за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији до 2030. године. Израђен је Предлог националне стамбене стратегије.

⁷⁵ „Службени гласник РС”, бр. 104/16

На основу Закона о становању и одржавању зграда⁷⁶, донето је неколико подзаконских аката, правилника који су усклађени са међународним уговорима о људским правима, у смислу одговарајућег стана и заштите приликом принудних иселења. Додатно је, у циљу приближавања Закона грађанима и циљним групама израђен водич- Закон у сликама (одштампано 5.000 примерака).

Исељавање из неформалних насеља врши се уз поштовање највиших међународних стандарда о људским правима. Законом о становању је прописано када, како и под којим условима се спроводи поступак иселења, правна заштита у том поступку, као и могућност пресељења у одговарајући смештај, уколико немају у својини другу непокретност за становање нити средства да обезбеде други смештај.

У свим случајевима расељавања Град Београд је обавио консултације са расељеним становништвом пре расељавања. Обезбеђено је право свим погођеним лицима, групи и заједници да претходно дају потпун и свестан пристанак на релокацију. Нико од становника није претрпео штету у погледу својих људских права, нити им је било повређено право на континуирано побољшање животних услова. Све расељене породице имале су право на надокнаду губитка, прикупљање и транспорт њихове имовине која је погођена евикцијом. Ниједно расељавање неформалних насеља није као последицу имало да неки појединац или породица постану бескућници.

Расељеним становницима обезбеђен је приступ образовању (упис у школе и вртиће, превоз до школе, бесплатне уџбенике, додатну наставу у насељу), а све трошкове за наведено сноси град Београд. У циљу побољшања укупног квалитета живота у новоформираним насељима обезбеђују се административне, комерцијалне услуге, услуге социјалне заштите (новчана социјална помоћ, једнократне помоћи, бесплатни оброци за све социјално угрожене грађане, присуство социјалних служби итд), лична документа, јавни превоз, уклањање отпада, одржавање насеља и њихове околине (дезинсекција, дезинфекција, дератизација), уређење насеља (постављање дечијих игралишта, уређење зелених површина). Радно способним станарима у социјалним становима и новоформираним насељима понуђен је одређени број радних места – како у градским комуналним предузећима, тако и у приватним фирмама. За њих су такође организоване мотивационе радионице на којима су добили практичне савете за запослење, могућност да заврше основну школу, занатске обуке, курсеве, итд.

Скупштина града Београда усвојила је Стратегију за социјално укључивање Рома и Ромкиња на територији града Београда за период од 2022. до 2032. година, са Акционим планом за период 2022. до 2024. године.

⁷⁶ „Службени гласник РС”, бр. 104 /16 и 9/20 - др. закон

Такође, Град Београд је крајем 2019. године усвојио локални акциони план за унапређење положаја избеглица, интерно расељених лица и повратника по основу Споразума о реадмисији који бораве на територији града Београда за период 2020. до 2024. године⁷⁷. У циљу информисаности о правима и услугама из области социјалне заштите, здравственог осигурања, бесплатне правне помоћи и сл. град Београд је у мају 2022. године креирао сајт „Отворени Београд – Open Belgrade“⁷⁸ који је доступан на српском, енглеском и руском језику.

Иако је законодавни оквир у области становања значајно унапређен доношењем Закона о становању и одржавању зграда⁷⁹, према мишљењу Заштитника грађана посебна подршка локалним самоуправама неопходна је у области становања и упућивања смерница за израду докумената и процедура приликом расељавања ромских насеља. У том циљу Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре је средином 2022. године урадило *Смернице о заштити од/приликом принудних иселења изазваних развојним активностима* у складу са Законом о становању и одржавању зграда, а које су у потпуности усклађене са међународним правним актима за заштиту људских права.

Заштитник грађана је закључио да је расељавање и збрињавање становника насеља Вијадукт окончано је у јануару 2021. године уз поштовање њихових људских права и уважавање захтева које су изнели. У мају 2021. године Заштитник грађана пратио је и расељавање становника из приградског насеља Раковица село⁸⁰ које се налази на локацији на којој је планирана изградња трасе међународног аутопута Е-75. Заштитник грађана је посредовао до окончања расељавања грађана који живе у овом насељу и вршио надзор над радом надлежних органа, како би у потпуности била остварена гарантована права грађана који ту живе и уважили њихови захтеви.

Република Србија брине о 196.140 интерно расељених лица која су морала да напусте своје домове на Косову и Метохији тражећи сигурност и заштиту од прогона руководећи се Водећим принципима УН о интерном расељењу. На жалост, ни после више од 20 година од прогона, нису пронађена трајна решења за ова лица која би била у складу са Оквиром за трајна решења интерно расељених лица (ИРЛ), првенствено услед немогућности да остваре одржив повратак, нити да остваре слободан приступ својој имовини. Према евиденцијама, 10% ИРЛ су ромске националности.

Комесаријат за избеглице и миграције у оквиру својих надлежности ради на побољшавању животних услова и унапређивању социо-економског статуса свих

⁷⁷ „Службени гласник града Београда“, бр. 142/19

⁷⁸ <https://openbelgrade.rs/>

⁷⁹ „Службени гласник РС“, број 104/16.

⁸⁰ Доступно на <https://www.ombudsman.rs/index.php/2011-12-25-10-17-15/2011-12-26-10-05/6883-z-sh-i-ni-gr-d-n-n-dzir-is-lj-v-nj-s-n-vni-iz-n-f-r-ln-g-n-s-lj-u-r-sni-u>.

интерно расељених лица, где се посебна пажња посвећује припадницима ромске националне мањине, која је препозната као изузетно остељива и угрожена категорија у оквиру интерно расељене популације. Иако не постоји обавеза да се лица изјасне о својој националној припадности, критеријуми за утврђивање приоритета приликом обезбеђивања подршке предност дају уобичајеној ромској породици (вишечлане породице, породице са децом, вишегенерацијске породице, породице без адекватних услова становања).

Комесаријат за избеглице и миграције се стара да у општинским и градским плановима за решавање питања различитих категорија миграната Роми буду адекватно заступљени. На основу ових локалних планова, омогућено је да локалне самоуправе конкуришу за средства из буџета Републике Србије.

Комесаријат на годишњем нивоу издваја око 120 милиона динара за побољшање услова живота и стамбено збрињавање интерно расељених лица путем куповине сеоских кућа и доделом грађевинског материјала. Такође, Комесаријат на годишњем нивоу издваја и око 20 милиона динара за реинтеграцију повратника по споразуму о реадмисији, који већином припадају ромској популацији, кроз доделу пакета грађевинског материјала и куповину сеоских кућа.

Подршка поменутиим категоријама лица је обезбеђена и кроз различите пројекте, као што је пројекат ИПА 2014 *„Обезбеђивање побољшања животних услова интерно расељених лица и повратника по основу Споразума о реадмисији у Србији и подршка одрживом повратку на Косово”*. Путем овог пројекта 273 интерно расељених и повратничких породица су стамбено збринуте и то кроз куповину монтажних и сеоских кућа и доделу пакета грађевинског материјала. Такође, додељено је и 182 пакета за економско оснаживање. Значајан део ових корисника је био ромске националности.

Стратегија за социјално укључивање Рома и Ромкиња за период 2022-2030. године са пратећим акционим планом за спровођење Стратегије за период 2022-2024. године, предвиђа активност која се односи на обезбеђивање стамбених решења за Роме и Ромкиње интерно расељена лица и повратнике по Споразуму о реадмисији.

Канцеларија за Косово и Метохију реализује програм стамбеног збрињавања интерно расељених лица, често у секундарном, терцијарном или даљем расељењу, која живе на подручју Косова и Метохије али не у својим местима порекла. Не врши се посебно нотирање или издвајање по основу етничке или националне припадности. Другим речима, Роми равноправно учествују у тим програмима. Од јануара 2019. године до новембра 2022. године извршена је изградња и капитална реконструкција 2.835 стамбених јединица, од чега је изграђено и реконструисано 146 индивидуалних стамбених објеката, 822 стана - стамбених јединица у 44 зграде,

као и испоручена помоћ у грађевинском материјалу за адаптацију, санацију, доградњу и завршетак започете градње за 1.867 домаћинства на Косову и Метохији.

59. **Да ли постоје одговарајућа подручја за логоровање, било за стално насељавање или транзит, на располагању номадима у довољном броју на одговарајућим и прописно сервисираним локацијама?**
60. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о приступу здравственој заштити Рома. Које активности су предузете за побољшање здравља Рома?**

Резултат рада здравствених медијаторки је оцењен од стране Европске комисије као најуспешнија мера у јавним политикама у области инклузије Рома и Ромкиња. Током 2019. године 85 обучених здравствених медијаторки ангажовано је у оквиру система здравствене заштите, што је значајно повећање броја у односу на 2017. годину (60). Захваљујући ангажовању здравствених медијаторки, Ромкињама је олакшан приступ здравственим услугама, а настављен је тренд спровођења систематских и гинеколошких прегледа. Повећане су контроле здравља трудница и породилја, као и број вакцинисаних жена и деце. За последњих десет година стопа смртности ромске деце је смањена за 50 одсто. У циљу смањења значајних регионалних разлика у стопи смртности одојчади у току је израда нових стандарда регионалног организовања збрињавања новорођене деце. У 2019. години здравствене медијаторке су спровеле 4.229 првих посета и 10.740 других. У 2020. години обављено 8.250 вакцинација и систематских прегледа ромске деце, а за 2.150 лица су обезбеђена докумената (здравствене књижице, лична докумената). Додатно, 10.500 деце је прошло радионице и планиране разговоре из различитих области здравственог васпитања.

Иако је унапређен правни оквир за остваривање права Ромкиња на заштиту репродуктивног здравља, а рад здравствених медијаторки значајно допринео повећању броја здравствено осигураних Ромкиња и ромске деце који и користе здравствене услуге, према мишљењу Заштитника грађана информације о заштити репродуктивног здравља нису довољно доступне. Активности на превенцији репродуктивног здравља и едукацији Ромкиња о репродуктивном здрављу не спроводе се системски, већ претежно преко пројеката организација цивилног друштва. Стога је у складу са више пута поновљеним препорукама Заштитника грађана потребно да Министарство здравља уреди положај здравствених медијаторки на одржив и трајан начин, и развије услуге саветовалишта за младе Ромкиње и Роме.

Заштитник грађана указује да код интерно расељених Рома додатни проблем у приступу здравственој заштити представља немогућност пријаве боравишта у неформалним колективним центрима и неформалним насељима. Наиме, интерно расељена лица би, на основу статуса интерно расељеног лица, могла да стекну

својство осигураника и да се пријаве на здравствено осигурање у месту боравка уколико имају пријављено боравиште.

61. Да ли су предузете икакве активности да се реши пракса раног брака међу Ромима?

Инструкцијом о начину рада центра за социјални рад – органа старатељства у заштити деце од дечијих бракова, прописана је обавеза свих центара да воде евиденцију о корисницима који су били у ситуацији ризика од склапања дечјег брака и у дечјем браку, а у односу на које је предузимао мере и услуге из своје надлежности. У 2020. години центри су идентификовали 191 дете (11 дечака, 180 девојчица), од којих се у 141 случају ради о деци жртвама дечјег брака, а преосталих 50 случајева се односе на децу за коју је суд по службеној дужности од ЦСР тражио давање стручног мишљења у поступку давања сагласности за ступање малолетника/це у брачну заједницу.). Од тога 17,3% деце су без родитељског старања. Међу идентификованом децом доминира узраст деце од 16 и 17 година 70% (134 деце), али није занемарљив и број од 57 деце млађе од 16 година (30%). Подаци о националној припадности указују да је појава дечјег брака најбројнија међу децом ромске националности те је од укупног броја деце то 102 деце (53,4%).

Акциони план (2022-2024) за спровођење Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030 предвиђа активност 1.2.13. Организовање кампања за подизање свести о негативним ефектима дечјих и присилних бракова на здравље и добробит жена и девојчица, чији је носилац Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, а која би требало да се реализује до краја 2024. године уз помоћ Немачке организације за међународну сарадњу (ГИЗ) и Савета за регионалну сарадњу.

Током 2021. године Заштитник грађана је активно учествовао у раду Подгрупе за нормативне промене коју је формирала Национална коалиција за спречавање дечјих бракова у Србији.⁸¹ Подгрупа је иницирала измене Породичног закона, Закона о спречавању насиља у породици и Кривичног законика, у циљу обезбеђивања

⁸¹ Национална коалиција за окончање дечјих бракова основана је 2019. године на иницијативу Координационог тела за родну равноправност и Канцеларије UNICEF-а у Србији, са циљем се кроз усмерену и координисану акцију релевантних актера допринесе окончању дечјих бракова у Србији, нарочито у ромској популацији. Поред Координационог тела и UNICEF-а, Коалицију чине и представници Заштитника грађана, Повереника за родну равноправност, Нишавског, Јабланичког и Јужнобанатског управног округа, скупштинских одбора за људска и мањинска права и равноправност полова, као и права деце. Део коалиције су и представници Града Београда, удружења цивилног друштва Бибија, Тернипе, Праксис, Индиго, Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, Канцеларије за инклузију Рома, Удружења Рома Нови Бечеј, Републичког завода за социјалну заштиту и УН агенција.

адекватније грађанскоправне и кривичноправне заштите деце од дечјих, раних и принудних бракова, као облика насиља над децом, и указала на потребу да домаћи прописи буду усклађени са међународним уговорима које је Република Србија потврдила у области права детета и превенције насиља.

Координационо тело за родну равноправност и УНИЦЕФ у Србији 2019. године покренули су иницијативу за формирање Националне коалиције за окончање дечијих бракова у Србији. Општи циљ Националне коалиције је да се кроз усмерену и координисану акцију релевантних актера допринесе окончању дечијих бракова у Србији, нарочито у ромској популацији, кроз: 1) заговарање за отклањање институционалних и друштвених препрека за спровођење релевантних законодавних и стратешких оквира; 2) промоцију примера добре праксе који се реализују у партнерству локалних заједница, невладиног, владиног и приватног сектора и медија.

Национална коалиција је у току 2021. године иницирала измене три кључна закона у овој области: Кривичног законика, Породичног закона и Закона о спречавању насиља у породици. Према тренутном нацрту Породичног закона, биће прихваћен предлог Националне коалиције да се бракови не могу склапати ни са дозволом суда уколико је један од супружника малолетан. Дакле, члан у закону који се односи на склапање „малолетничких бракова” тренутно је, према последњем нацрту, избачен из породичног закона. Такође, покренута је и кампања на друштвеним мрежама „Детињство, не брак“, како би се подигла свест о штетности склапања раних бракова.

Координационо тело за родну равноправност ко-председава радом Националне Коалиције за окончање дечјих бракова заједно са Ромском организацијом Тернипе. У протекле две године, одржавали су се редовни састанци коалиције који су имали за циљ размену информација и синергијско деловање. Такође, коалиција је 2022. године, уз подршку УНИЦЕФ-а, почела да припрема и дистрибуира Информатор са прегледном кључних активности свих актера у овој области.

62. **Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о броју Рома који нису уписани у матичне књиге или не поседују лична документа. Које мере су биле предузете да се ово поправи?**

Законодавни оквир омогућава да свако дете након рођења оствари право на упис у матичну књигу рођених, уз поштовање правне сигурности, како индивидуалне - детета, тако и система у целини. Спроводећи стандард идентификације мајке поступцима у којима се одлучује о правима деце обезбеђује се механизам заштите у циљу спречавања сваке могуће врсте злоупотребе (нпр. трговине децом и људима). Колико је битно да свако дете након рођења постане и правно видљиво, што се остварује уписом

у матичну књигу рођених, толико је истовремено важно да се том приликом обезбеди правна сигурност детета. То се постиже идентификацијом родитеља, пре свега мајке.

Велики напредак на пољу решавања тзв. правне невидљивости постигнут је кроз унапређење правног оквиру у току реализације *Споразума о разумевању између Министарства државне управе и локалне самоуправе, Заштитника грађана и Високог комесаријата УН за избеглице - представништво у Србији* (од 2012-2016. године). У октобру 2019. године закључен је нови Споразум. У току његове реализације процењено је да 0,45% лица која живе у неформалним насељима није уписано у матичну књигу рођених (2010. године било их је 1,8%, а 2015. године 1%). Резултати МИКС - 6 истраживања из 2019. године у матичну књигу рођених уписано је 99 % деце млађе од пет година из ромских насеља. Нема значајних варијација у проценту уписане деце у матичну књигу рођених према основним карактеристикама.

Имајући у виду да се случајеви да неко лице није уписано у матичну књигу рођених сада јављају као изузетак, активности у оквиру Споразума из 2019. године биле су усмерене случајеве рођења детета чији родитељ нема лична документа. У том циљу је 2020. године израђена *Инструкција за поступање у случајевима рођења детета чији родитељи немају лична документа ради омогућавања уписа у матичну књигу рођених*. Ради ефикасне примене Инструкције у току 2021. и 2022. године одржани су округли столови на којима је обучено преко 500 службеника – матичара, полицијских службеника, службеника центара за социјални рад и пружаоца бесплатне правне помоћи.

Трећи Споразум о разумевању између Министарства државне управе и локалне самоуправе, Заштитника грађана и УНХЦР, потписан је 10. фебруара 2022. године. Активности из овог споразума везана су за окончање глобалне десетогодишње кампање „*Ја припадам*“ (#IBelong). Ова кампања има за циљ да се до новембра 2024. године у читавом свету искорени апатридија. Даље активности усмерене су ка спречавању појаве нових случајева лица која нису уписана у матичну књигу рођених, кроз идентификовање преосталих случајева и пружање подршке и помоћи ради решавања њихових статусних питања, те је у том правцу у децембру 2022. године у Београду одржана информативна кампања за представнике ромске заједнице, који су том приликом упознати на који начин и коме могу да се обрате како би остварили право на упис у матичну књигу рођених и прибавили лична документа. Овакав начин подршке припадницима ромске популације кроз информативне кампање предвиђен је и у току 2023. године

Министарство унутрашњих послова води евиденцију о издатим личним картама и путним исправама, те није у могућности да се изјасни о броју Рома који немају ова лична документа. На основу истраживања процењено је да у неформалним насељима бораве 253 особе које нису уписане у матичну књигу рођених, 275 оних који немају потврђено држављанство Републике Србије, 1032 особе без личне карте и 2027 оних грађана који немају пријављено пребивалиште/боравиште.

Канцеларија за Косово и Метохију реализује Пројекат бесплатне правне помоћи, подршке и пружања информација потребних да се обезбеди заштита и остварење права интерно расељених лица (са Косова и Метохије), избеглица и повратника по реадмисији, у склопу Програма претприступне помоћи IPA 2016. Циљна група корисника обухвата сва лица из наведених категорија која се пријаве за неку врсту помоћи, међу којима има Рома интерно расељених са Косова и Метохије као и Рома репатрираних у поступку реадмисије укључујући Роме пореклом са Косова и Метохије. Не води се евиденција по националној или етничкој припадности, довољно је да је странка држављанин Републике Србије на основу чега равноправно остварује своја права.

Најзначајнија новчана давања усмерена на сиромашне у систему социјалне и дечје заштите Републике Србије јесу новчана социјална помоћ, дечји додатак и једнократна помоћ. Подаци из *Истраживања вишеструких показатеља о положају жена и деце у Србији за 2019. годину (MICS 6)* које је спровео УНИЦЕФ показују да су сва домаћинства у ромским насељима чула бар за једно новчано социјално давање, док 84% користи неко од њих. Стопа обухвата угрожене ромске популације новчаном социјалном помоћи је значајна. У ромским насељима је 2019. свако друго домаћинство примало новчану социјалну помоћ, 61% је примало дечји додатак, а 6% је примило једнократну новчану помоћ. Више од половине чланова домаћинства старости 5–24 године који похађају основно образовање или више нивое образовања примило је током школске 2019/2020. године субвенцију за обданиште, стипендију, кредит за школовање или неку другу врсту материјалне помоћи за школовање (*MICS 6*). Усвајање Закона о социјалној карти (2021) и успостављање Регистра социјална карта (2022) омогућило је лакше остваривање права за кориснике, интеграцију са подацима Националне службе за запошљавање (НСЗ) о незапослености, систематски преглед и проналажење најугроженијих незапослених особа, као и геореференцирање рањивих група и појединаца на територији Републике Србије.

63. Молимо да доставите све доступне податке разврстане по полу о уделу Рома међу изабраним представницима.

Народна скупштина има 250 народних посланика. У XIII сазиву Народне скупштине који је конституисан 1. августа 2022, године, три народна посланика су се изјаснила као припадници ромске националне мањине (две жене) У претходном сазиву Народне скупштине, Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова је образовао Пододбор за питања Рома. Пододбор је био надлежан да прати извршавање закона и другог општег акта и разматра друга питања из области унапређења положаја Рома у Републици Србији, а посебно да анализира адекватност постојећег законског оквира, прати примену међународних докумената који се односе на питања Рома, разматра и подстиче мере и активности за развој и унапређење положаја Рома, разматра и предлаже поступање по иницијативама,

петицијама, представкама и предлозима који су поднети Одбору, а односе се на питања положаја Рома. Пододбор је имао низ активности које су се односиле на питања ромског језика, неговања културе сећања на Роме жртве Холокауста, а организовао је и регионалну конференцију „Инклузивне политике за Роме”, у сарадњи са Вестминстерском фондацијом за демократију и Мисијом ОЕБС у Србији.

IV ОБЛАСТ - ТЕМЕ СПЕЦИФИЧНЕ ЗА СВАКУ ДРЖАВУ

64. Молимо Вас да известите о свим даљим активностима које ће Ваше власти предузети у међувремену у вези са препорукама које је дала ЕCRI у свом извештају у петом циклусу, а које нису спроведене или су само делимично спроведене.

64.1 (7) ЕКРИ препоручује да органи власти Србије ускладе своје кривично право с Препоруком ЕКРИ о општој политици бр. 7; конкретно, потребно је да: (i) у све кривичне законе укључе одредбе о борби против расизма и нетолеранције на основу боје коже, језика, националности, етничког порекла, сексуалне оријентације и родног идентитета, (ii) инкриминишу подстрекивање на насиље, (iii) инкриминишу подстрекивање на мржњу, дискриминацију и насиље над лицима или групама лица која живе изван Србије, (iv) инкриминишу свако порицање, тривијализацију, оправдавање или одобравање злочина геноцида, злочина против човечности или ратних злочина и (v) инкриминишу формирање или предвођење групе која подстиче расизам, пружање подршке таквој групи или учествовање у њеним активностима.

64.2 (15) ЕКРИ препоручује да органи власти у Србији своје законодавство о забрани дискриминације у потпуности ускладе са Препоруком ЕКРИ о општој политици бр. 7; конкретно, потребно је: (i) обезбедити могућност подношења тужбе у случајевима посредне дискриминације и пре стварног довођења лица у неповољнији положај, (ii) појаснити обухват опште забране дискриминације прописане Законом о забрани дискриминације Републике Србије, (iii) увести законску одредбу којом ће се свим органима јавне власти прописати позитивна обавеза подстицања равноправности и спречавања дискриминације у обављању њихових дужности, (iv) усвојити законодавство о бесплатној правној помоћи, укључујући и право на бесплатно заступање од стране адвоката, (v) прописати да се све дискриминаторске одредбе садржане у индивидуалним или колективним уговорима, споразумима или другим прописима морају изменити или ће се сматрати ништавим и (vi) прописати обавезу да се спречи финансирање из јавних средстава свих организација, укључујући и политичке странке, које подстичу расизам.

Закон о бесплатној правној помоћи ступио је на снагу 2019. године.

Током 2021. године усвојен је Закон о изменама и допунама закона о забрани дискриминације, којим је извршено усклађивање са одговарајућим прописима ЕУ, појам посредне дискриминације потпуно усклађен са законодавством ЕУ, а као облик дискриминације уведено навођење на дискриминацију и сегрегација, као и

прецизније уређена дискриминација на основу пола, рода и родног идентитета, дата шира овлашћења Поверенику нарочито у погледу вођења централне евиденције о случајевима дискриминације.

Устав Републике Србије (члан 5.) прописује да је недопуштено деловање политичких странака, које је усмерено на насилно рушење поретка, кршење зајамчених људских или мањинских права или изазивање расне, националне, или верске мржње, док у члану 55. Устав прописује да Уставни суд може забранити рад удружења чије је деловање усмерено на насилно рушење поретка, кршење зајамчених људских или мањинских права или изазивање расне, националне, или верске мржње. По подацима ресорног министарства за државну управу од почетка примене Закона о политичким странкама у Регистар политичких странака није уписана ниједна забелешка о покретању поступка за забрану рада политичке странке, нити је ресорно министарство донело решење о брисању политичке странке по одлуци Уставног суда, јер истих није ни било.

64.3 (57) ЕКРИ снажно препоручује да власти предузму непосредне мере да истражују, кривично гоне и кажњавају расистичко понашање навијача. Надаље препоручује да власти предузму мере да забране расистичке спортске навијачке клубове.

У мају 2019. године извршене су измене Кривичног законика у вези са чл. 344а којима је увећана казна затвора и то од једне до пет година за оне који својим понашањем на спортској приредби или јавном скупу изазивају националну, расну, верску или другу мржњу или нетрпељивост засновану на неком дискриминаторном основу услед чега дође до насиља или физичког обрачуна са учесницима.

Законом о спорту, између осталог прописане су и обавезе организатора у вези са несметаним и безбедним одржавањем спортске приредбе, као и мере за спречавање спречавање насиља и недоличног понашања и других негативних појава у спорту. Овим законом је прописано да ради усклађивања активности на спречавању насиља и недоличног понашања гледалаца на спортским приредбама, допинга у спорту, немештања утакмица и других негативних појава у спорту, као и испуњавања међународних обавеза у областима, Влада је образовала Национални савет за спречавање негативних појава у спорту.

У току су активности на изради нове Националне стратегије развоја спорта за период од 2023. до 2033. године.

Национална стратегија за младе за период од 2015. до 2025. године у оквиру свог циља-безбедност младих, прописује мере и активности за превенцију и сузбијање насиља међу навијачким групама, као и за повећање толеранције, сузбијања говора мржње међу младима итд.

Приликом одржавања спортских приредби Министарство унутрашњих послова, у складу са својим делокругом рада, континуирано предузима мере у циљу спречавања свих појавних облика расне дискриминације од стране учесника спортских приредби.

64.4 (68) ЕКРИ препоручује српским властима да делотворно спроводе Националну стратегију за процесуирање ратних злочина и јавно признају да су масакри у Сребреници представљали геноцид.

Тужилаштво за ратне злочине (у даљем тексту: Тужилаштво) континуирано примењује активности предвиђене Националном стратегијом за процесуирање ратних злочина за период од 2021-2026. године и Акционог плана донетог уз ту стратегију, у домену своје надлежности.

Од важнијих активности у правцу спровођења наведене стратегије, Тужилаштво је израдило нацрт ревидиране Тужилачке стратегије за истрагу и гоњење ратних злочина за период од 2022-2026 године и детаљан Акциони план.

Унапређени су инфраструктурни капацитети Тужилаштва у погледу техничке опремљености за потребе коришћења САПО програма.

У погледу јачања подршке и заштите сведока и оштећених, од важнијих активности потребно је поменути да су ојачани капацитети Службе за информисање и подршку сведока и оштећених у Тужилаштву, запошљавањем стручног лица – психолога. Поред тога, опремљена је и стављена у функцију посебна просторија за потребе наведене Службе.

Такође, ојачани су и административни капацитети Тужилаштва будући да се редовно предузимају активности усмерене на стручно усавршавање заменика тужиоца за ратне злочине и тужилачких помоћника, кроз обуке и округле столове у погледу коришћења САПО технологије, унапређења заштите и подршке жртава и сведока, унапређење сарадње са медијима и на друге значајне теме.

Редовно се одвија сарадња између државних органа - представника Тужилаштва са представницима Јединице за заштиту, Службе за откривање ратних злочина, Комисије за нестала лица, у конкретним предметима и разматрају се начини за додатно унапређење заједничког рада. Планира се потписивање новог меморандума о сарадњи Тужилаштва са Комисијом за нестала лица.

Тужилаштво је предузимало и активности у погледу јачања регионалне и шире међународне сарадње у предметима ратних злочина кроз размену захтева за помоћ и поступања по замолницама и кроз редовно одржавање регионалних састанака и

конференција, у којима су, поред регионалних тужилаца, учествовали и представници Међународног резидуалног механизма за кривичне судове.

Тужилаштво за ратне злочине иницирало је између осталог и регионалну конференцију тужилаца одржану у октобру 2022. године у оквиру „Палићког процеса“ уз подршку Мисије ОЕБС у Републици Србији.

Такође, редовно се, и у позитивном смеру одвија и сарадња са Тужилаштвом Резидуалног механизма кроз билатералне састанке и заједнички рад на конкретним предметима, што је у претходном периоду резултирало новим покренутим истрагама и подигнутим оптужницама у сложеним кривичним предметима.

Квартални извештаји у којима су детаљно описане ове и друге значајне активности које предузимају релевантни субјекти у погледу имплементације Националне стратегије за процесуирање ратних злочина (2021-2026) јавно су доступни на интернет страници Министарства правде и Тужилаштва за ратне злочине.

Председници Самосталне демократске српске странке и Демократског савеза Хрвата у Војводини потписали су 5. 1. 2023. године у Загребу Декларацију о сарадњи Срба из Хрватске и Хрвата из Србије. Декларација садржи све кључне, виталне тачке од интереса за Хрвате у Србији, као и за Србе у Хрватској, које се тичу и свих права и околности у којима се она остварују. Дан након потписивања декларације одржан је традиционални Божићни пријем у Загребу у организацији Српског народног вијећа. Овоме догађају присуствовали су високи званичници из Републике Хрватске на челу с премијером, као и из Републике Србије на челу с министром спољних послова. Догађај је био повод повод да се сретну представници две земље и разговарају о решавању бројних отворених питања.

Државна делегација ће приликом контактне посете делегације ECRI у периоду од 3. до 7. априла 2023. године одговорити на сва питања на која није достављен потпун одговор.